

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Greenblattova interpretace renesance a objevování

Nového světa

Bc. Marcela Durasová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

Greenblattova interpretace renesance a objevování

Nového světa

Bc. Marcela Durasová

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Kastnerová, Ph.D.

Katedra filozofie

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Ráda bych velmi poděkovala paní PhDr. Martině Kastnerové, Ph.D. za vedení diplomové práce, za cenné a odborné rady a připomínky.

1. ÚVOD	2
2. NOVÝ HISTORISMUS.....	5
2.1 Literární věda ve 20. století v USA.....	5
2.2 Inspirační zdroje nového historismu	9
2.2.1 Škola Annales.....	9
2.2.2 Hayden White.....	12
2.2.3 Clifford Geertz	15
2.3 Formování nového historismu.....	16
2.3.1 Stephen Greenblatt a základní rysy nového historismu	16
2.3.2 Definice pojmu reprezentace; časopis Reprezentace	21
3. GREENBLATTOVA INTERPRETACE RENESANCE A ALŽBĚTÍNSKÉ DOBY.....	28
3.1 Alžbětínské divadlo.....	28
3.2 William Shakespeare v reflexi Stephena Greenblatta.....	30
4. OBJEVENÍ NOVÉHO SVĚTA	36
4.1 Podivuhodná vlastnictví – setkání s jinakostí; dobytí Nového světa v reflexi S. Greenblatta	36
4.2 Bartolomeo de Las Casas a Michel de Montaigne; jejich reflexe událostí v Novém světě.....	45
5. ZÁVĚREČNÁ KOMPARACE ODLIŠNÝCH HISTORICKÝCH POHLEDŮ NA OBJEVENÍ AMERIKY	52
6. ZÁVĚR.....	56
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	60
8. RESUME.....	64

MOTTO:

„Historikové, kteří vnímali minulost jako něco, co v podstatě odpovídá jejich přítomnosti a co je proto třeba posuzovat podle stejných měřítek, historické dokumenty pouze „četli“ a „rozuměli“ jim, kdežto historikové, kteří vnímali konkrétní minulou éru jako něco, co je svou podstatou odlišné od přítomnosti, museli vykročit od čtení a rozumění směrem k interpretaci.“ (Newton, M., K.)¹

¹ NEWTON, M., K. http://aluze.cz/2008_02/05_studie_newton.php, citováno 13. 2. 2014.

1. ÚVOD

Tématem diplomové práce je Greenblatova interpretace renesance a objevování Nového světa. Hlavní linií je analýza konceptu nových historiků se zaměřením na jejich metodické přístupy k výkladu historie, především pak na situaci při objevování Nového světa Evropany. Hlavním cílem práce je ověřit hypotézu, zda Stephen Greenblatt přinesl nové analýzy důvodů jednání a chování Evropanů při objevování Ameriky. Práce si klade rovněž za úkol zjistit, jaké badatelské prostředky Greenblatt používal při analýze poměrů v Novém světě.

První část práce bude věnována představení literárně-vědného prostředí v době, kdy se začal nový historismus konstituovat. Pozornost bude zaměřena na ty koncepce, jež výrazně přispěly k formování prostředí literárně-vědného bádání nových historiků. V této souvislosti lze zmínit francouzskou historiografickou školu *Annales*, pro niž byl charakteristický odklon od tradičního vnímání dějin. Její představitelé, mezi něž patřili například její zakladatelé Lucien Febvre a Marc Bloch, kladli důraz na faktory sociální, politické, ekonomické i kulturní.

Tím, kdo dále ovlivnil představitele nového historismu, byl Clifford Geertz, který přichází s metodou tzv. „zhuštěného popisu“, jímž Geertz rozumí určitou doprovodnou informaci, která ozřejmí další informace o daném problému či situaci, které jsou studovány.² Geertz ve svých studiích chápe kulturu národa jako soubor textů, na které nahlíží antropolog či literární vědec a které se snaží nějakým způsobem číst a uchopit. Kulturu je tak možné analyzovat a otevírat nová vysvětlení způsobů, zvyků, morálky, charakteru společenské hierarchie a podobně.³ Právě chápání kultury jako textu a odkrývání významů, které bezesporu existují, nicméně tyto významy či stopy nemohli ti, co je zanechali, vyjádřit, bylo inspirací a výzvou pro skupinu kolem Stephena Greenblatta.⁴

Nelze opomenout ani vliv Haydena Whitea, podle něž je interpretace klíčová pro každého historika. Ten pak utváří specifický příběh určitého druhu a představuje jej čtenáři dané doby.⁵ Analýze díla Clifforda Geertze, Haydena Whitea a také představitelů školy *Annales* jsou tedy v práci věnovány samostatné kapitoly. V kontextu jejich hlavních cílů se

² GEERTZ, C. *Interpretace kultu*, s. 19–20.

³ GEERTZ, C. Krev, peří, dav a peníze. In: J. Bolton. *Nový historismus*, s. 24.

⁴ GALLAGHER, C & GREENBLATT, S. *Practicing New Historicism*, s. 8.

⁵ HOWARDOVÁ, J., E. Nový historismus ve studiích o renesanci. In: J. Bolton, *Nový historismus*, s. 65.

odráží přístupy Stephena Greenblatta, které na jejich jednotlivé koncepce a program volně navazují, s některými Greenblatt polemizuje, jiné ze svého přístupu vylučuje.

Na počátku práce bude také nastíněna situace v oblasti literární vědy ve 20. století, která svými postupy též ovlivnila směřování nového historismu. Ten byl do jisté míry reakcí na principy nové kritiky, jíž bude rovněž věnována celá kapitola diplomové práce, ovšem vzhledem k obsáhlosti tématu bude pozornost zaměřena především na významného představitele nové kritiky Cleanthe Broocka.

Pozornost Stephena Greenblatta směřovala především k období renesance. Významným autorem této doby je William Shakespeare, jehož život a dílo zejména podrobil Greenblatt svému zkoumání. Stěžejním pramenným zdrojem jeho práce je proto monografie *William Shakespeare. Velký příběh neznámého muže*, v níž Greenblatt nabízí specifickou reflexi života a díla tohoto básníka a dramatika. V diplomové práci budou v rámci příslušné kapitoly dále nastíněny literární postupy, kterými Greenblatt přistupoval k analýze díla a života Williama Shakespeara. Rovněž budou také hledány i paralely mezi Shakespearem a Kolumbem, dvěma muži, kterým se Greenblatt ve svém díle věnoval.

Stěžejním tématem práce je téma objevení Nového světa v reflexi Stephena Greenblatta. Cílem je představit nové pohledy na tuto dobu, jak sám Greenblatt často formuluje, nezátížené dobovými zprávami a komentáři. Greenblatt se pokouší zmiňovaný úsek dějin nahlížet s odstupem, nechce být ovlivněn dobovým diskursem. Cíl Kolumbovy výpravy do Nového světa hodnotí jako obtížně explicitně určitelný. Kontakt Evropanů s Amerikou měl podle Greenblatta svá specifika, která se snaží jasně deklarovat. Jedním z těchto specifík byla neznalost písma Indiány.

Kritické reflexi podrobili chování Evropanů jak Michel de Montaigne, tak i Bartolomé de Las Casas. Stephen Greenblatt analyzuje práci Montaigne nikoli jako kritiku chování Evropanů v Novém světě, ale spíše jako kritiku soudobé společnosti a její struktury.⁶ Práci Montaigne a Bartolomea de Las Casase je též věnována pozornost. Zároveň jsou v závěrečné komparaci nastíněny odlišnosti s názory Stephena Greenblatta. Las Casas i Greenblatt shodně hodnotí Kolumbovy názory jako absenci snahy porozumění Indiánům. Michel de Montaigne shodně se Stephenem Greenblattem odsuzují panovačnou evropskou morálku. Jazyk a jazykový projev analyzují oba filosofové, Montaigne spíše po stránce auditivní, Greenblatt se soustřeďuje na řečové akty, na reprezentaci moci.

⁶ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 177.

Významnou částí práce je představení časopisu *Reprezentace* a samotného pojmu reprezentace reflektovaného Stephenem Greenblattem a dalšími představiteli nového historismu, např. Catherine Gallagherovou. Čerpáno je především z vybraných monografií Stephena Greenblatta, zejm. *Learning to Curse, Practising New Historicism, Shakespearean Negotiations. The Circulation of Social Energy in Renaissance England, Renaissance Self-Fashioning: From More to Shakespeare*.

V závěrečné komparaci jsou kriticky analyzovány názory nových historiků a dalších relevantních současných autorů zabývajících se dobytím Nového světa. Hledány jsou paralely i odlišnosti přístupů k tomuto tématu. Závěr nabízí zhodnocení práce nových historiků a jejich přínos dnešní literární vědě a historii.

2. NOVÝ HISTORISMUS

2.1 Literární věda ve 20. století v USA

Definovat přesně nový historismus (obzvláště ve stručném rozsahu) není jednoduché. Jde sice o jeden z nevlivnějších proudů v americké literární vědě zhruba od konce minulého století, přesto se na vymezení tohoto pojmu literární vědci (dokonce ani sami představitelé tohoto směrování) doposud nemohou shodnout. „Nový historismus byl reakcí na údajný ‚starý‘ historismus v literární historii, který nahlížel literární texty jako statické odrazy jednotné společnosti, věrná znázornění kupříkladu ‚pohledu na svět‘ z hlediska alžbětinské Anglie.“⁷ Nový historismus byl v tomto smyslu odpovědí na formalistický přístup, který se v literární teorii soustřeďoval především na formální stránku textu, kupř. nová kritika vysloveně zdůrazňovala preciznost a dokonalost velké poezie, kladla důraz na nezbytné porozumění jednotlivým literárním dílům.⁸ Reprezentativním dílem novokritického směrování je kniha Cleanthe Broocka *Dobře tepaná urna*. V ní autor zdůrazňuje význam tzv. „pečlivého čtení“ – *close reading*. Dílo se zde analyzuje jako celek, ve kterém detaily korespondují s celkem, autor opomíjí kontext, nezkoumá význam jednotlivých slov či pasáží. Do pozadí jsou pak odsouvány historické okolnosti vzniku i životopis samotného autora.⁹ Významnými představiteli nové kritiky jsou mimo jiné John Crowe Ransom či Allen Tate.¹⁰ Brooks připouští, že nejdůležitějším bodem v Tateových tvrzeních a závěrech je to, že poezie nabízí zcela kompletní lidskou vědomost a zároveň se ptá po tom, jakým způsobem tuto kompletní vědomost definovat, jak ji blíže uchopit: středem zájmu poezie se stávají věci, o které se věda nezajímá.¹¹ „Literatura je chápána jako všezahrnující lidské vědění a znalost je pokládána za inteligenci světa, kterou zformoval člověk.“¹² Cleanth Broocks sám sebe hodnotí jako syntetika, tedy jako někoho, kdo ve své knize *Moderní poezie a tradice* slučuje názory básníků a kritiků amerických a anglických, kteří způsobili obrat v literární senzibilitě. Tento počín nazývá literární revolucí.¹³ V již zmíněném díle *Dobře tepaná urna* se primárně

⁷ BOLTON, J. *Nový historismus*, s. 7.

⁸ Tamtéž, s. 7.

⁹ HILSKÝ, M. *Angloamerická nová kritika*, s. 111.

¹⁰ HILSKÝ, M. *Angloamerická nová kritika*, s. 95.

¹¹ BROOKS, C. *The Well Wrought Urn*, s. 264.

¹² Tamtéž, s. 264.

¹³ HILSKÝ, M. *Angloamerická nová kritika*, s. 109.

soustřeďuje na text básně s cílem odhalit nové souvislosti a zcela rozptýlit tehdejší akademické předsudky.¹⁴

Další z představitelů nové kritiky byl anglický básník T. S. Eliot, který zdůrazňoval, že autorův vztah k textu je veden zcela jistě určitým záměrem, který se odráží ve významu daného díla. Nelze ale ošetřit platnost a stálost tohoto významu, názory autora se postupem času mění, vyvíjejí.¹⁵ „Vždyť autor se v průběhu času může stát pouhým čtenářem svých vlastních děl a svůj původní záměr zapomenout.“¹⁶ Alois Bejblík hodnotí autorský záměr jako nekontrolovatelný a dokonce i v určitých případech irelevantní.¹⁷ V rovině nejvyššího zobecnění, jak to formuluje Martin Hlinský, viktoriánská nová kritika v sobě reflektuje vědomí nejistoty, skepse, pochyb, které plynou z krize buržoazní společnosti po první světové válce. Eliotova myšlenka živé tradice obsahující v sobě jak tradicionalismus, tak moderní prvky, je chápána jako klíčový krok k „překonání muzeálního, akademicky sterilního pojetí literární historie.“¹⁸

J. C. Ransom ve své studii *Nová kritika* chápe báseň jako jednotu „struktury“ a „tkáně“. Struktura musí být logická, její součástí je básnická tkáň. Báseň dále musí obsahovat určité tvrzení s racionálním obsahem.¹⁹ Ironie a paradox jsou dva klíčové pojmy, o které se ve svých analýzách literárních děl opírá. Podle Hlinského jsou tyto analýzy poezie a prózy příliš předpověditelné.²⁰ „Z celkového pedagogického zaměření ‚nové kritiky‘ vyplývaly i některé pozitivní přínosy spočívající v jisté demokratizaci literárního vzdělávání. Literární vzdělávání, dříve dostupné jen vyšší buržoazii, se od čtyřicátých let rozšiřovalo směrem dolů.“²¹ Nová kritika se ale časem omezovala pouze na půdu univerzit, do svých diskusí se nesnažila vtáhnout širokou čtenářskou veřejnost. Tudiž bylo zřejmé, že po určité době se její potenciál může do značné míry vyčerpat.²² Právě vydělení od okolního světa ve smyslu historickém a společenském dává na vědomí, že tento směr musel být dříve nebo později opuštěn a nahrazen něčím, co otevíralo dveře širším souvislostem, neohraničovalo téma

¹⁴ HILSKÝ, M. *Angloamerická nová kritika*, s. 111.

¹⁵ JACKO, T.

[http://filosofiednes.ff.uhk.cz/index.php?journal=hen&page=article&op=viewFile&path\[\]=57&path\[\]=83](http://filosofiednes.ff.uhk.cz/index.php?journal=hen&page=article&op=viewFile&path[]=57&path[]=83), citováno 23. 2. 2014.

¹⁶ ELIOT, T. S. *The use of poetry and the use of criticism: studies in the relation of criticism to poetry in England*, In: *Filosofie Dnes*, č. 1, ročník 3, 2011.

¹⁷ BEJBLÍK, A. *Shakespeare a dobrá královna Anna*, s. 10.

¹⁸ HILSKÝ, M. *Angloamerická nová kritika*, s. 14–16.

¹⁹ HILSKÝ, M. *Angloamerická nová kritika*, s. 95.

²⁰ Tamtéž, s. 111–112.

²¹ Tamtéž, s. 115–116.

²² Tamtéž, s. 116.

analýzy pouze na odbornou veřejnost.²³ Tedy to, co dokázalo svými přístupy zlidštit a zblízka osvětlit historické souvislosti či přísné a do té doby neměnné pohledy na historii.

Ransom se cítil v prostředí, které bylo ovládnuto industriální společností, odcizen a duchovně vykořeněn. Poezie jako meditativní prostředek nenabádá ke změně světa, nýbrž k nahlížení do minulosti. „Učí nás vnímat svět s nezištnou pokorou.“²⁴ Na tomto příkladě je patrné, jak významným způsobem ovlivňovalo vědce a literáty sociální prostředí a ekonomická situace jejich doby. Právě tento aspekt, tedy sociální prostředí, politická či ekonomická situace a mnohé další jsou zohledněny ve studiích a v analýzách literárně - vědního prostředí školy *Annales* a v práci nových historiků.

Nová kritika v podstatě nepředstavovala jednotný systém myšlení. V tomto směru vykazuje určité paralely s novým historismem, jehož představitelé odmítali univerzální metodologii. Je ale třeba akcentovat, že v tomto případě to bylo spíše z důvodů mezioborového zaměření badatelských snah nových historiků. O nové kritice se dá říci, že autoři se v jistých bodech potkávali, v jiných naprosto odlišovali. „V duchu anglosaské tradice se spíše jednalo o individuální projekty vyhraněných osobností než o nějaké společně diskutované „dílo“.“²⁵ Nenabídla obecné interpretační principy, šlo spíše o realizaci jednotlivých interpretačních textů.²⁶ „Etablovala premisu mnohosti a komplexnosti významů, stranou ale ponechala otázku hierarchie jednotlivých interpretací i jejich vzájemné komunikace.“²⁷

Jednou z reakcí na novou kritiku byla v USA dekonstrukce. Dekonstrukce upozorňovala na to, že samotný literární text může být čten různými způsoby, že samotné četby často nelze významy, které jsou zde obsaženy, zachytit a naopak přítomné významy v textu odkazují k nepřítomnému. Mezi řečí a psaním je tedy nesmazatelný rozdíl. Mezi stěžejní představitelé tohoto směru se v USA zařadil Paul de Man. Ten na základě zkoumání Derridy definuje základní principy dekonstrukce jako „absolutní závislost interpretace na textu a textu na interpretaci a zdůvodnění kritického čtení jako pokusu dekonstruovat kritikovu slepotu. V tomto pojetí každá interpretace trpí slepotou, kterou se jiná pokouší rozkrýt.“²⁸ Jonathan Bolton vztahy mezi novou kritikou a dekonstrukcí charakterizoval jako

²³ HILSKÝ, M. *Angloamerická nová kritika*, s. 116.

²⁴ EAGLETON, T. *Úvod do literární teorie*, s. 61–62.

²⁵ HAMAN, A. et al. *Kritické úvahy o západní literární teorii*, s. 151.

²⁶ BÍLEK, P., A. *Hledání jazyka interpretace k modernímu prozaickému textu*, s. 39.

²⁷ Tamtéž, s. 39.

²⁸ HAMAN, A. et al. *Kritické úvahy o západní literární teorii*, s. 170.

nepřátelství na život a na smrt. Nový historismus se ale opřel ne o jejich ostře vyhraněné sporné názory, nýbrž o podobnosti v jejich teoriích: „Tou je víra, že literaturu je možné číst nezávisle na společenském kontextu.“²⁹

Reakce na novou kritiku na poli literárním byla zjevná. „Literární text byl vyňat z dobových souvislostí a stával se něčím téměř nelidským.“³⁰ Na poli literárním se postupně začíná objevovat skupina autorů, kteří přicházejí s novými pohledy na literaturu a literární teorii, kterou obohacují americké literárně-vědecké prostředí. Tímto novým rodičím se literárně – vědným směrem byl nový historismus.

Ve dvacátém století se ale objevovaly v americké literární vědě i další vlivy – literární historikové začínají diskutovat a zčásti devalvovat význam literární teorie. Přitom je na místě podotknout, že v lidské historii pravděpodobně nebyly napsány žádné dějiny literatury, které by neměly předem stanovená určitá kritéria výběru. René Wellek v tomto směru varoval před nebezpečným relativismem v Anglii a Spojených státech, kde byly tendence rezignovat na důležitou úlohu literární kritiky.³¹ „Literární historie je velmi důležitá pro literární kritiku, neboť kritika není pouhým vysoce subjektivním vyslovením toho, co se nám líbí nebo ne.“³²

Moderní proudy 20. století v americké literární kultuře se dají podle Welleka shrnout pod termín *knownothingism* – jde o směr, pro něž je charakteristická nedůvěra, nesouhlas či přímo odpor k intelektuální práci, poctivosti, soustavnosti, systémovosti. A právě na tyto nešvary Wellek ve své práci upozorňuje, akcentuje „ohrožení své představy o literární vědě jako emancipované disciplíně rovnocenné vědám přírodním“.³³ Wellek jednoznačně bojuje za obranu tradice literárního díla proti v té době populárním proudům v USA, jednou z představitelk kterých byla Susan Sontagová popírající intelektuální práci s literárním textem a dávající přednost intuitivnímu poznávání díla.³⁴ „Z moderní literatury vyzařuje [...] romantický koncept psaní jako média, ve kterém se heroicky odhaluje a exponuje jedinečná osobnost.“³⁵

Wellekovo dílo v mnohých aspektech předznamenalo vznik novému historismu; předjímalo metody a snahy nově se rodícího literárně – historického směru. Jeho velkým

²⁹ BOLTON, J. *Nový historismus*, s. 284.

³⁰ HAMAN, A. et al. *Kritické úvahy o západní literární teorii*, s. 152.

³¹ WELLEK, W. *Teorie literatury*, s. 60.

³² Tamtéž, s. 60.

³³ Tamtéž, s. 154.

³⁴ Tamtéž, s. 154.

³⁵ SONTAGOVÁ, S. *Ve znamení Saturna*, s. 23.

přínosem je myslitelská samostatnost, kterou si dokázal udržet v plurálu nových teorií či ideologií. Vedle spolupráce s cambridgeskou skupinou, F. R. Leavisem, novou kritikou obecně či s Pražským lingvistickým kroužkem byl schopen si zachovat svůj vlastní názor, svůj myšlenkový úsudek a v neposlední řadě také nestranný estetický soud.³⁶

Právě nové výklady historických událostí viděných na základě nových interpretací v kombinaci s historickými artefakty předkládá Stephen Greenblatt ve svých novohistorických reflexích renesance, kterým bude věnována pozornost v následujících kapitolách práce.

2.2 Inspirační zdroje nového historismu

2.2.1 Škola Annales

Mezi směry, které inspirovaly americký nový historismus, patřila francouzská historiografická škola *Annales*, pojmenovaná podle časopisu *Les Annales d'histoire économique et sociale*. Časopis v roce 1929 založili Lucien Febvre a Marc Bloch. Pro tuto školu byl charakteristický odklon od tradičních politických dějin a v souvislosti s tím její představitelé kladli důraz na faktory sociální, politické, ekonomické, kulturní. Zohledněny byly také nové technologie či demografické rozdělení společnosti. Výklad dějin se tak stával heterogenním, dynamickým, se snahou o zachycení pulzující reality doby. Snahou školy *Annales*, která měla několik generací, bylo „uspořádat rozličné a často konfliktní interpretace obrovského množství historických dat (geografických, geologických, biologických, politických, ekonomických, sociálních, demografických, kulturních, náboženských, každodenních).“³⁷ Jejich snaha byla v podstatě adekvátní odpovědí na rozdělení vědních oborů na dílčí podobory, které se svým badatelským okruhem mnohdy vzájemně překrývají. Inspiraci představitelé školy nacházeli např. v Micheletově snaze interpretovat dějiny nejen ze zorného politického úhlu, ale v celé šíři, tedy zohlednit všechny aspekty lidské historie. „Už Michelet, kterého *Annales* chápou jako svého ideového předchůdce, sice požadoval pro historiografii statut vědy, ale zároveň v jeho díle nacházíme pasáže, které bychom dnes chápali spíše jako díla literární.“³⁸ Bloch a Febvre se vymezovali ostře proti pozitivistické historiografii s poukázáním na to, že vědecké revoluce probíhají v samotných přírodovědných

³⁶ STŘÍBRNÝ, Z. René Wellek. In: R. Wellek: *Teorie literatury*, s. 528.

³⁷ PROCHÁZKA, M. Nový historismus, Stephen Greenblatt a střet kultur při dobývání Ameriky. In: S. Greenblatt: *Podivuhodná vlastnictví*, s. 221–222.

³⁸ HOLZBACHOVÁ, I. *Společnost – dějiny – struktury. Historický materialismus a škola Annales*, s. 11.

oborech, například v biologii.³⁹ Tvrzení, že historie je vědou o minulosti, Marc Bloch zásadně odmítá. Zdůvodňuje to tím, že nelze chápat minulost jako vědu, že je nesmyslné zkoumat vše, co se neodehrálo v současnosti, racionálním přístupem.⁴⁰ „Pravý historik připomíná pohádkového lidožrouta. Ví, že jeho loviště musí být cítit pachem člověčiny.“⁴¹ Historie je tedy vědou o lidech, kteří jsou zasazeni do určitého časového horizontu.⁴² Bloch také připomíná, že žádný historický jev nelze vysvětlit bez toho, aniž známe dobu, prostředí, atmosféru, ke které se váže.⁴³ Důležitým úkolem historika je v pochopení minulosti vžít se do mentálního ovzduší té dané doby, které se rozbor historie týká.⁴⁴ Právě v tomto aspektu navazuje Bloch v podstatě na hermeneutiku Wilhelma Diltheye, který tvrdí, že je nezbytné k pochopení hrdinů minulosti vžít se do jejich psychiky. Toho chce dosáhnout rozhovory se současníky a na základě rozboru jejich názorů a chování pochopit postavy minulosti. Konkrétně jde o to, pochopit humanitní vědy žitou zkušeností.⁴⁵ Greenblatt ve svém díle užívá termínu „hovořit s mrtvými“. V tomto kontextu chápe hovory s mrtvými ne skrze žitou skutečnost, ale především prostřednictvím vzkazů, stop, dokumentů a podobně. Dalšímu vysvětlení bude v práci ještě věnována pozornost.

Ke koincidenci francouzské a české historiografie došlo právě ve 30. letech dvacátého století. V obou zemích bylo kritizováno politické a událostně kauzální dějepisectví způsobem, který vykazuje paralely srovnatelné s Kuhnovou změnou paradigmatu či s Foucaultovou změnou pravidel historického diskurzu.⁴⁶ Kuhn deklaruje, že asimilace nové teorie vyžaduje důkladnou přestavbu a přehodnocení teorie stávající. A jde o proces, který nevzniká ze dne na den a nelze, aby jej obsáhl jeden člověk.⁴⁷ Celá západní epistemologie se na konci 18. století proměnila.⁴⁸ „Od 19. století se reflexe pokouší filosoficky založit možnost vědění na základě analýzy [...] modu bytí, a nikoli na základě analýzy reprezentace.“⁴⁹ Michel Foucault si klade otázku, jakým způsobem má vůbec současná historická věda postupovat. A přichází s názorem, ve kterém se vymezuje vůči tendenci projektovat přítomnost do minulosti, a tím

³⁹ HOLZBACHOVÁ, I. *Filosofie dějin. Problémy a perspektivy*, s. 236.

⁴⁰ BLOCH, M. *Obrana historie aneb Historik a jeho řemeslo*, s. 28.

⁴¹ Tamtéž, s. 31.

⁴² Tamtéž, s. 32.

⁴³ Tamtéž, s. 38.

⁴⁴ BLOCH, M. *Obrana historie aneb Historik a jeho řemeslo*, s. 43.

⁴⁵ GADAMER, H., G. *Problém dějinného vědomí*, s. 24.

⁴⁶ HOLZBACHOVÁ, I. *Filosofie dějin. Problémy a perspektivy*, s. 224.

⁴⁷ KUHN, T., S. *Struktura vědeckých revolucí*, s. 20.

⁴⁸ FOUCAULT, M. *Slova a věci*, s. 257.

⁴⁹ Tamtéž, s. 257.

konstruovat příběhy kontinuity.⁵⁰ „Kontinuální dějiny jsou nepostradatelným korelátem k zakládající funkci subjektu: poskytují jistotu, že vše, co mu uniklo, mu bude vráceno. [...] Převádět historickou analýzu do diskursu kontinuity a činit lidské vědomí původním zdrojem všeho dění a vší praxe, jsou dvě tváře téhož způsobu myšlení.“⁵¹ Bloch a Febvre ve Francii podrobili kritice politické, bitevní a událostní dějepiscectví, u nás to byla tzv. Gollova škola včele s F. X. Šaldou. Do dalšího vývoje u nás ale zasáhla druhá světová válka a nemalou měrou české myšlení ovlivnila komunistická léta normalizace. Tím se dále nemohly tyto dvě země, co se vývoje historiografického myšlení týká, vzájemně obohacovat či inspirovat.⁵²

Jedním z významných představitelů školy *Annales*, konkrétně druhé generace této školy, byl Fernand Braudel. Ten upozorňuje ve svém díle *Dynamika kapitalismu*, jedinou jeho prací přeloženou do češtiny, na chyby jak novinářů, tak ekonomů, ale také historiků, kteří neberou v potaz odkazy minulosti, nezohledňují příčiny problémů, jednotlivé jevy ve společnosti vnímají izolovaně. Doslova píše, že interpretují jimi popisovanou politiku či historii, jako kdyby existovala sama o sobě, jako kdyby byla sobě začátkem i koncem.⁵³ Braudel ve svých dílech vychází mimo jiné z tradičních představ o závislosti každé kultury na geografických podmínkách, na klimatu; z těchto neopomenutelných a nevyhnutelných zákonitostí pak vychází jednotlivé myšlenkové, morální, sociální či filosofické nasměrování té které společnosti.⁵⁴

Nový historismus, který ze školy *Annales* čerpal, ukazuje, že literatura je schopna ovlivňovat politiku, společnost, hospodářství, vědu i kulturu. Zároveň tento vztah funguje i v opačném směru. Nový historismus otevřel nová pole zkoumání.⁵⁵

Tyto zásady, nastíněné výše ve stručnosti, a program školy *Annales* byly významnou inspirací pro novohistorický literární směr rodící se v Americe. Přinášel návrat k praktickému výzkumu, tedy byly zde uplatňovány jakési „terénní zkušenosti“, a historie jako taková nezůstávala uzavřená do škatulek jednotlivých období mezi válkami či bitvami a v bádání se otevřel prostor novým, dosud nereflektovaným skutečnostem.

⁵⁰ HOWARDOVÁ, J., E. Nový historismus ve studiích o renesanci. In. J. Bolton. *Nový historismus*, s. 65.

⁵¹ FOUCAULT, M. *Archeologie vědění*, s. 23–24.

⁵² FOUCAULT, M. *Slova a věci*, s. 224–225.

⁵³ BRAUDEL, F. *Dynamika kapitalismus*, s. 66.

⁵⁴ PROCHÁZKA, M. Nový historismus, Stephen Greenblatt a střet kultur při dobývání Ameriky. In S. Greenblatt: *Podivuhodná vlastnictví*, s. 222.

⁵⁵ BOLTON, J. Doslov. In. J. Bolton. *Nový historismus*, s. 303.

2.2.2 Hayden White

Na školu *Annales* navázal americký historik Hayden White. Ve své knize *Metahistorie* se věnuje rozboru metody práce velkých historiků minulosti. Využívá rozdělení historie na čtyři etapy, se kterými přišel Giambattista Vico. Ten předestřel názor, ve kterém spojuje charakter dané společnosti s charakterem jazyka. V jazyce se mění rétorické prostředky, tzv. tropy.⁵⁶ Tropy jsou odchylky od idiomů, na nichž se neprojevil vliv logiky ani zvyku.⁵⁷ White je v podstatě chápe jako určitý nástroj k pochopení popisovaných dějin či skutečnosti. Tropy vytvářejí řečové a myšlenkové figury prostřednictvím zklamání či opozicí toho, co se dá očekávat, a tím dávají základ novým neočekávatelným vztahům a dalším propojením, ke kterým tak dochází.⁵⁸ Tak je možné z určitého textu, ze kterého jsou patrná někdy i všeobecně známá fakta, dopracovat se až ke vztahu naprosto neočekávanému, který změní souvislosti výkladu daného problému, části historie, literárního díla a podobně. Harold Bloom vnímá tropus jako lingvistický ekvivalent obranného mechanismu, jde tedy o odchylku od jednoho významu, ale zároveň příbuznost či spíše správnost k významu jinému. „Veškerá interpretace závisí na antitetickém vztahu mezi významy a nikoli na předpokládaném vztahu mezi textem a jeho významem.“⁵⁹ Diskurz White chápe jako proměnlivý, stále se pohybující mezi tím, co je již zakotveno určitými konvencemi, a mezi, jak sám definuje, „hejnem fenoménů“, které jsou zatím nezařazené, nejsou pevným vyjádřením pravdy, skutečnosti či možnosti. Významně diskurz ovlivňuje i idiolekt daného interpreta. „Diskurz je v zásadě mediativní záležitost. [...] Vždy se ve stejné míře dotýká povahy interpretace samotné jako předmětu, který je zjevnou událostí jeho vlastního rozvinutí.“⁶⁰ Při podrobné analýze dojdeme k závěru, že ačkoli se text snaží maximálně zachytit realitu bez jakýchkoli rétorických ozdob, přeci jen vždy něco opomene.⁶¹ Právě Whiteovo připuštění možnosti, ve které lze zohlednit nepředvídatelné a ještě nevyslovené či neobjevené vztahy mezi historickými událostmi, jejich vyústění do dalších, zatím nereflektovaných situací či pravd, které ovlivnily historii, inspirovalo Stephena Greenblatta a další představitele nového historismu.

⁵⁶ Tropy jsou v kontextu literárních dějin chápány jako odchylky od idiomů, White doslova píše, že znamenají deviaci do doslovného, konvenčního, řádného užívání jazyka. Slovo „tropika“ pochází z řeckého *tropikos*, *tropos* které v klasické řečtině znamenalo obrat, v koiné „styl“ nebo „způsob“. V moderních indoevropských jazycích vyjadřuje slovo „metafora“, „řečový obrat“, v pozdní latině je to pak „nálada“ nebo „míra“. Dnes se pro tento pojem dá také použít slovo „styl“.

⁵⁷ WHITE, H. *Tropika diskurzu*, s. 10–11.

⁵⁸ WHITE, H. *Tropika diskurzu*, s. 11.

⁵⁹ BLOOM, H. A map of Misreading. In: H. White. *Tropika diskurzu*, s. 11.

⁶⁰ WHITE, H. *Tropika diskursu*, s. 13.

⁶¹ Tamtéž, s. 11.

Hayden White se ve své eseji *Tropologie, diskurs a způsoby lidského myšlení* pouští do jistého srovnání Piagetových studií kognitivního vývoje dítěte – konkrétně jeho periodizace vývoje myšlení. Piaget definoval čtyři stádia myšlení dítěte vztahující se na dobu od narození až po více než 12 let věku. Prvním stádiem je fáze senzomotorická, následuje fáze předoperační. Třetí stádium je stádium konkrétních operací, tedy období soutěživosti, pravidla jsou chápána jako konvence. Posledním stádiem je období formálních operací a tvorby pravidel podle potřeby. Jednotlivé přechody od nejprimitivnější fáze vývoje dítěte, tedy doby, kdy sebe vidí jako střed všeho, přirovnává White k přechodu od metafory k metonymii. V tomto konkrétním případě přechod od prvního stádia k tomu druhému, k tzv. kopernikovské revoluci, kdy dítě již rozlišuje mezi sebou samým a ostatními předměty okolo sebe, srovnává autor s přechodem od metaforického k metonymickému vědomí. A tak pokračuje další vývoj dítěte srovnatelný s přechodem jednotlivých tropů, neboli způsobů vědomí.⁶² „Ačkoli Jeana Piageta by jistě zařazení této myšlenkové linie nepotěšilo, i on vykazuje stejný druh kontinuity mezi ranou ‚metaforickou‘ fází způsobu, jímž se dítě vztahuje ke světu, a ‚ironickou‘ manipulací alternativních způsobů klasifikace a manipulace fenoménů přičítaných ‚racionálnímu dospělému‘.“⁶³ Stejně je tomu u další fáze vývoje myšlení dítěte, kdy od sedmi do dvanácti let dochází k tzv. období konkrétních operací – dítě začíná používat logické myšlení, je schopno myslet reverzibilně. A tady White znovu akcentuje to, že z jeho pohledu v podstatě Piaget objevil genetický základ tropu synekdochy, „onu figuru rétoriky nebo poetiky, která konstituuje předměty jako součást celku nebo dává dohromady entity jakožto prvky totality sdílející stejný podstatný charakter.“⁶⁴

V *Tropice diskurzu* White upozorňuje na úskalí, se kterými se mohou setkat při své práci dnešní historikové, především na fakt, že prestiž tohoto oboru není podle něj srovnatelná s obdobím století devatenáctého. Kromě toho musejí počítat s tím, že současné vnímání historie je procesem stále se vyvíjejícím a neukončeným: „Nejobtížnějším úkolem, před nímž stane současná generace historiků, bude odhalit podmíněný charakter celé historické disciplíny, přihlížet erozi nároku historie na autonomii v rámci vědeckého zkoumání a napomáhat asimilaci historie pod vyšší stupeň intelektuálního zkoumání, které bude založeno na povědomí o *podobnostech*, a nikoli na rozdílech mezi uměním a vědou.“⁶⁵

⁶² WHITE, H. *Tropika diskursu*, s. 17–20.

⁶³ Tamtéž, s. 17.

⁶⁴ Tamtéž, s. 19.

⁶⁵ WHITE, H. *Tropika diskursu*, s. 41.

White dochází k obecným závěrům, ze kterých se odvíjí později vědecká práce představitelů nového historismu.⁶⁶ Jeho kniha *Metahistorie* je nejen výzvou pro historiky, kteří by měli zohledňovat stěžejní roli jazyka při výkladu dějinných souvislostí, zaujala rovněž jazykovědce, literární teoretiky a filosofy.⁶⁷ „*Metahistorie* je skutečně knihou, která změnila přístup k dějinám“.⁶⁸ White se ve své práci snaží analyzovat díla známých a uznávaných autorů historiografie a taktéž filosofů období devatenáctého století. Mezi ně patří Geogre Wilhelm Fiedrich Hegel, Karl Marx, Friedrich Nietzsche a Benedeto Croce. Historiografie je zastoupena Julesem Micheletem, Leopoldem von Rankem, Alexisem de Tocquevillem a Jacobem Burckhardtem.⁶⁹ Dalším jeho stěžejním záměrem je zachytit a analyzovat různorodé teorie, které sloužily filosofům k chápání a vnímání dané doby a zároveň se tak snaží ozřejmit způsob jejich myšlení.⁷⁰ „Abych dosáhl svých cílů, budu považovat historické dílo za to, čím je nejzjevněji – tj. za jazykovou strukturu ve formě diskurzu narativní prózy, která se vydává za model či symbol minulých struktur a procesů.“⁷¹ Již slovo „vydává“ může naznačovat, že již White nebyl zcela saturován formou, jakou byly do jeho doby interpretovány dějiny, a tudíž svým dílem, které mnohé pevné pravdy zpochybnilo, připravil půdu pro pozdější práci novohistoriků, kteří na něj navázali. Mnohá svá tvrzení Hayden White sice během let pozměnil či zcela opustil, některým ale zůstal bezezbytku věrný; třeba tomu, že „historiografie nebude nikdy ‚tvrdou vědou‘, a proto potřebuje trvalé propojení s uměním, které ji humanizuje.“⁷² Na základě jazykových dovedností, či přesněji řečeno na základě řečových aktů pojímá Stephen Greenblatt dějinné události spojené s podmaněním Nového světa. Zda je patrná návaznost na práci Haydena Whitea. White zdůrazňuje, že pokud chce historik definovat, co se v minulosti skutečně událo, musí zahrnout či předobrazit mnoho událostí, aby mohl co nejreálněji popsat danou minulost současnému čtenáři či posluchači. „Tento prefigurativní akt je poetický, neboť je v ekonomii historikova vlastního vědomí předkognitivní a předkritický.“⁷³ Historikovým zásadním úkolem je zobrazit minulost a přítomnost, zároveň propojit dva světy, umění a historii.⁷⁴

⁶⁶ WHITE, H. *Metahistorie*, s. 12

⁶⁷ ČORNEJ, P. White nezměnil dějiny, ale pohled na ně. In H. White. *Metahistorie*, s. 599.

⁶⁸ Tamtéž, s. 599.

⁶⁹ WHITE, H. *Metahistorie*, s. 10.

⁷⁰ WHITE, H. *Metahistorie*, s. 15.

⁷¹ Tamtéž, s. 15.

⁷² ČORNEJ, P. White nezměnil dějiny, ale pohled na ně. In H. White. *Metahistorie*, s. 598.

⁷³ WHITE, H. *Metahistorie*, s. 52.

⁷⁴ WHITE, H. *Tropika diskursu*, s. 40.

Ve svých studiích Stephen Greenblatt propojuje nejen umění a historii, do pohledu na historii začleňuje na základě dobových tradic a zvyků a objevených artefaktů příběhy či konstrukty příběhů jednotlivých lidí, v konkrétním případě život a dílo Williama Shakespeara či počínání Kryštofa Kolumba na Novém světě.

2.2.3 Clifford Geertz

Mezi další významné inspirátory nového historismu patřil Clifford Geertz. „Člověk je zvíře zavěšené do pavučiny významů, kterou si samo upředlo, považují kulturu za tyto pavučiny a její analýzu tudíž nikoli za experimentální vědu pátrající po zákonu, nýbrž za vědu interpretativní, pátrající po významu. To, co hledám, je vysvětlení.“⁷⁵ Takto na prvních stranách svého díla *Interpretace kultur* Geertz charakterizuje náplň a smysl svého bádání. Ve své literárně-vědné terminologii zavádí výraz „zhuštěný popis“, který, jak sám uvádí, si vypůjčil od Gilberta Ryla. Termínem je chápán popis nějaké skutečnosti, vedle sebe seřazená data, která jsou v podstatě našimi vlastními interpretacemi ovlivněnými interpretacemi jiných; toto vše chápe Geertz jako „doprovodnou informaci, která nás má připravit ke studiu věci samé.“⁷⁶ Etnografie je podle Geertze právě zhuštěným popisem. A etnograf či kterýkoli jiný badatel má za úkol prozkoumat, analyzovat tento mnohvrstevnatý terén informací, interpretací, pojmových struktur. Jde o zmiňovanou pavučinu významů, kterou je nutno rozplést.⁷⁷ Ve zhuštěném popisu neexistují žádné zastřešující koncepce navádějící k tomu, co se má zjistit. Jde tedy o detailní popis určité věci, záležitosti, události. Pokud bychom již měli jakýsi předem daný postup, jednalo by se o *řídcejší popis*, to znamená „k podřízení sledovaných fenoménů předem promyšleným idejím.“⁷⁸ Hustý popis má tedy za úkol odhalit distinktivní znaky.⁷⁹

Problémem v orientaci v kultuře kteréhokoli jiného národa není to, že bychom nebyli dostatečně obeznámeni s jinou zemí a s jejími reáliemi, zvyky, náboženstvím, řečí. To, co bývá bariérou v porozumění, je nedostatečná znalost světa představ, slovy Geertze „představ, v němž jsou jejich činy znaky“.⁸⁰ „Kultura funguje mimo jiné především jako soustava symbolů: věci a události v kulturním prostředí dostávají kulturou určené významy a také

⁷⁵ GEERTZ, C. *Interpretace kultur*, s. 15.

⁷⁶ GEERTZ, C. *Interpretace kultur*, s. 19–20.

⁷⁷ Tamtéž, s. 20.

⁷⁸ ISER, W. *Jak se dělá teorie*, s. 172–173.

⁷⁹ Tamtéž, s. 173.

⁸⁰ GEERTZ, C. *Interpretace kultur*, s. 23.

reakce na ně má symbolický význam.⁸¹ Každá země má jiné tradice, události mají kulturou určené významy, lidé na ně reagují symbolicky, tyto symboly či znaky nemůže cizinec v novém prostředí rozklíčovat, jsou pro něho neznámé. Příkladem neznalosti symbolů je zavraždění kapitána Jamese Cooka na Havajských ostrovech, které popisuje Marshal Sahlins. Geertz formuluje setkání s jinými kulturami a porozumění jim jako odhalení jejich normálnosti a přitom ponechání těchto symbolů tam, kde jsou. Jde o pochopení – „*verstehen* přístup“, kterým přesně odhadneme, pochopíme, interpretujeme chování cizince v jeho zemi. Antropologické spisy definuje Geertz jako interpretace druhého či třetího řádu, interpretaci prvního řádu uskutečňuje pouze domorodec sám.⁸² „Kultura, spočívající v chování ovládaném významem, je podle Geertze podstatou lidského bytí.“⁸³ Proniknutí do symbolického světa jiné kultury nazírané kulturou určitého technického pokroku je často velmi nesnadné. A pochopit tyto symboly, zvyky, náboženství, sociální rozvrstvení, morálku a zároveň je relevantně analyzovat, klade na autora, v tomto případě antropologa, velké nároky. Často je potřeba dodat i slovní zásobu, která je schopna vyjádřit symbolické jednání.⁸⁴

S prací Clifforda Geertze byl dobře obeznámen Stephen Greenblatt, který na jeho práci volně navázal svou knihou *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*. V ní vysvětluje příčiny krize v době dobývání Ameriky. Jednou z nich bylo právě ryze evropské vnímání a chápání kultury Indiánů. Jak u Geertze, tak u Greenblatta je literární věda vědou interpretativní, na základě zjištěných faktů propojuje možná vysvětlení minulosti, hledá významy událostí a sestavuje celek, který vytváří pravděpodobný obraz historie.

2.3 Formování nového historismu

2.3.1 Stephen Greenblatt a základní rysy nového historismu

Nový přístup k výkladům historie, opuštění starých konstruktů, vymanění se jednoznačnému výkladu historiků minulosti a dosud akceptovanému názoru a náhledu na dějiny. A to vše bez toho, že by si nový historismus vymezil striktní pravidla, že by zavedl podle předem odsouhlasených pravidel teorii, vymezil určitý přesný rámec, ve kterém se bude bádání a studie nových historiků pohybovat. „Nový historismus není opakovatelnou

⁸¹ NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*, s. 196.

⁸² GEERTZ, C. *Interpretace kultur*, s. 26.

⁸³ ČERVINKOVÁ, H. Třicet let poté: Úvaha o interpretativním programu Clifforda Geertze. In C. Geertz: *Interpretace kultur*, s. 513.

⁸⁴ GEERTZ, C. *Interpretace kultur*, s. 36–39.

metodologií ani literárněvědným programem.⁸⁵ Jde tedy o spíše obecný přístup nežli komplexní metodu vykazující určitou stabilitu.⁸⁶ „Vytvořil - zase spíše nahodile – svoji řeč, v níž dominují slova jako společenská energie, textová stopa, cirkulace a výměna, ekonomická produkce a text.“⁸⁷

Noví historici zpochybňují dosud akceptované výklady historie a přicházejí s novým, možno říci komplexnějším výkladem. Jejich náhled útočí na dosud striktní rozlišení mezi „literárním prostředím“ a „politickým pozadím“, jak to formuluje Stephen Greenblatt. Louis Adrian Montrose přesně definoval se své knize *The Purpose of Playing: Reflection on a Shakespearian Anthropology* úzké a nezbytné propojení literárních a divadelních příběhů se životem, s historií, tedy konkrétněji jejich nezbytné začlenění do vnímání historie a života v minulosti.⁸⁸ „Je-li svět divadlo a je-li divadlo obraz světa, potom tím, že zrcadlí svoji vlastní umělost, nastavuje drama zrcadlo přírodě.“⁸⁹

Samotný pojem nový historismus podrobuje Stephen Greenblatt analýze. Dle něho nový historismus stále hledá konkrétní jedince, kteří dějiny tvoří, kteří na dějinách ovlivnění svojí výchovou, sociálním postavením rasou i vzděláním zcela záměrně a konkrétně participují, a to zcela přirozeně svým každodenním životem. Nový historismus chce také stanovit, jaké omezení v dějinách, zda vůbec nějaké, přináší konkrétní působení člověka. Nepředpokládá, že by historické procesy nebylo možno měnit. Z těchto úvah Stephena Greenblatta je zřejmé, že kritika podrobovala tento směr různým ztotožňováním se stávajícími či bývalými myšlenkovými směry. K nim patří kupříkladu Nietzscheho vůle k moci; naopak lehká ironizace renesančních velikánů vedla ke konstataci naprosté lidské bezmocnosti v dějinném kontextu.⁹⁰ „Řád věcí prostě nikdy není daný: dá práci vytvářet, udržovat, rozšiřovat a předávat způsob, jak věci jsou, a tuto práci je možno odmítnout nebo pozměnit.“⁹¹ Je ale potřeba zdůraznit, že nic není samo sebou, že za jakýmkoli činem je podepsán člověk, který za své chování či konání nese konkrétní odpovědnost. Je potřeba se vyvarovat estetizaci a také idealizaci politické představivosti.⁹²

⁸⁵ GALLAGER, C. & GREENBLATT, S. *Practicing New Historicism*, s. 19.

⁸⁶ PAPOUŠEK, V. *Cosmogonia*, s. 24.

⁸⁷ PAPOUŠEK, V. *Cosmogonia*, s. 24.

⁸⁸ MONTROSE, L., A. *The Purpose of Playing: Reflection on a Shakespearian Anthropology*. In: J. Bolton. *Nový historismus*, s. 43.

⁸⁹ Tamtéž, s. 43

⁹⁰ GREENBLATT, S. *Resonance and Wonder*. In: S. Greenblatt. *Learning to Curse*, s. 221.

⁹¹ Tamtéž, 223.

⁹² GREENBLATT, S. *Resonance and Wonder*. In: S. Greenblatt. *Learning to Curse*, s. 223.

Greenblatt dále argumentuje tím, že právě pro jeho generaci, která byla ovlivněna válkou ve Vietnamu, bylo nezbytné kriticky se vyjadřovat k současnosti a kriticky reflektovat i minulost. Pro nové historiky bylo téměř nemyslitelné se nevyjádřit k dané situaci. Právě nasměrování k anglické renesanci bylo určitým pojítkem se šedesátými lety minulého století v Americe. Tuto analogii popisuje Greenblatt ve své knize *Renaissance Self-Fashioning: From More to Shakespeare*: „Nacházíme se v závěru kulturního hnutí započatého v renesanci; místa, v nichž se zdá, že se náš společenský a duševní svět začíná rozpadat, jsou právě ony strukturní švy, které byly vidět již tehdy, kdy se tento svět poprvé budoval.“⁹³ Tato argumentace spojená s předcházejícím požadavkem po naplnění pojmu historie predikuje zodpovědnost člověka respektive lidstva za své konání, taktéž definuje i lidskou zodpovědnost za minulost, i za současnost, která je zde chápána jako odraz minulosti.

To, že se noví historici zabývají spíše okrajovými záležitostmi než klíčovými momenty dějin, že se snaží poodhalit příčiny různých sporů a nevyřešených dějinných událostí, jen potvrzuje skutečnost, že nasměrování nového historismu se ubíralo zcela jiným směrem, než historismus do té doby činil. Ten měl spíše tendence rozhodnutí významných osobností minulosti nekriticky glorifikovat, umělecká či vědecká díla stavět za příklad té nejdokonalejší práce. Právě tomu se chtěl zcela jednoznačně nový historismus vyhnout, vymanit. A tak se objevují nová témata zájmu, jako třeba odsouzení čarodějnictví, lidové či šlechtické slavnosti, zprávy o nemocech, deníky, autobiografie, matriky, popisy šílenství, lékařské příručky, apod.⁹⁴ Čtenář je fascinován, a právě to je jednou ze snah nového historismu. „Chtěl bych tento úžas rozšířit za formální hranice uměleckých děl, a stejně tak bych chtěl posílit rezonanci v rámci těchto hranic.“⁹⁵

Noví historici ale nehodlali vytrhovat texty, události či umělecké předměty z jejich historického kontextu. Dle nich předmět ve své jedinečnosti vzbuzuje úžas, a pokud jde o celou sbírku takových předmětů, pak tyto spolu vzájemně rezonují. Jednotlivé předměty pak v rámci této rezonance, během níž divák s předměty slovy Greenblatta vyjednává, vyměňuje je, probíhá tu jakási nevyřčená konverzace, diváka vede k mnoha otázkám, které by si při pouhém individuálním vnímání předmětu pravděpodobně nepoložil. Slovo pravděpodobně je použito zcela na místě, protože pravděpodobnost v rámci pocitů, názorů, kritiky či negace

⁹³ GREENBLATT, S. *Renaissance Self-Fashioning: From More to Shakespeare*, s. 175.

⁹⁴ GREENBLATT, S. Resonance and Wonder, s. 227. In: S. Greenblatt, *Learning to Curse*.

⁹⁵ Tamtéž, 228.

výstupů nového historismu Greenblatt připouští. Tak se Greenblatt dotýká i života Williama Shakespeara a nechává rezonovat i události týkající se objevení Ameriky.

Greenblatovým specifickým postupem je, jak bylo zmíněno, tzv. vyjednávání s texty (tzv. *negotiations*). Podle Vladimíra Papouška se toto vyjednávání vlastně výrazně od pozorného čtení dekonstruktivistů neliší, odlišné je tu však chápání textu.⁹⁶ „Cílem jim [novým historikům] není dekonstrukce zdánlivě koherentního textu, ale spíš dekonstrukce společenských vztahů a produktivních diskursů doby, reprezentované v různých textech.“⁹⁷

V novém historismu došlo k posunu od kultury, která byla rekonstruována na bázi tzv. faktů a sociálních fikcí, k něčemu, co bylo pouhými historickými fakty v té nejodvážnější podobě. „Studenti a jejich učitelé neklidně odhalovali okolnosti vzniku díla. [...] Návrat ke skutečnosti (bez jejího překroucení či obrácení naruby) byl zcela jednoznačně vítán.“⁹⁸ Přejít k novému historismu měl v sobě zvláštní spontaneitu vysvětlitelnou na logických základech. Cílem nového historismu totiž nebylo vyvrátit předchozí směry: „Nový historismus není souvislou a logicky soudržnou školou, do které by se někdo mohl přihlásit nebo z níž by někdo mohl být vyloučen. Tento pojem byl použit pro pestrý soubor metodologických postupů.“⁹⁹

Výtky oponentů a kritiků nového historismu se soustřeďovaly především na fakt, že směr nemá dostatečně rozvinutou teorii. To novohistorici ovšem přiznávají a konstatují, že je potřeba mít na zřeteli, že „pokus znovu promyslet praxi literárních a kulturních studií vznikl nejen z [...] fascinace teorií, ale zároveň z nechuti k ní“, jak píše Catherine Gallagherová a Stephen Greenblatt v úvodu ke knize *Nový historismus v praxi*. „Jsme hluboce skeptičtí ohledně názoru, že bychom měli formulovat nějaký abstraktní systém a poté jej aplikovat na literární díla.[...] Pochybujeme, že jakákoli významná práce, kterou bychom případně mohli vykonat, by začínala právě takovým pokusem.“¹⁰⁰ Pro Greenblatta a Gallagherovou bylo obtížným úkolem vybudovat překlenující teorii, která by jednak sjednotila historické a literární interpretace a v rámci které by vznikly interpretace nové, a zároveň by dokázala čelit četným výpadům literárních teoretiků a zastánců jiných směrů s vypracovanou přísnou metodologií.¹⁰¹ „Mým cílem je zbořit všechny hranice, které uzavírají kulturní studie do úzce

⁹⁶ PAPOUŠEK, V. *Cosmogonia*, s. 24

⁹⁷ Tamtéž, s. 24.

⁹⁸ NUTTALL, A., D. *A New Mimesis. Shakespeare and the Representation of Reality*. S. viii.

⁹⁹ GALLAGHER, C. & GREENBLATT, S. *Practising New Historicism*, s. 2.

¹⁰⁰ GALLAGHER, C. & GREENBLATT, S. *Practising New Historicism*, s. 2–3.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 3–4.

specializovaných šuplíků. [...] Historický důkaz se tradičně snaží v literární kritice pomoci vysvětlit text, který se mně zdá mrtvý právě, protože nepřipouští údiv:¹⁰² Greenblatt usiluje o to, aby mu historie pomohla prohloubit literaturu prostřednictvím doteku, efektu reality; ten by ji podle něho prohloubil a také učinil komplikovanější.¹⁰³

Greenblatt se principy nového literárně - filosofického směru snaží ozřejmit rovněž na příkladu Mandevillova rukopisu v knize *Podivuhodná vlastnictví*. Vysvětluje zde, že neexistuje žádný autentický text; všechny texty jsou podle něho jen útržky překladů. „Tím méně můžeme nalézt původní prožitek, mimojazykový význam, prvotní akt očitého svědectví, které je v Mandevillově koláži překladů zapsáno, parafrázováno či vypořobněno.“¹⁰⁴ Podle Greenblatta tak de facto vždy nebo téměř vždy dojde ke zkreslení historie, neboť její interpretace se děje na půdě jazyka, tj. vždy historii interpretujeme pomocí něho, a toto vyjádření vždy je a bylo individuální ve vztahu k interpretujícímu. Tímto příkladem Greenblatt zdůrazňuje slabá místa dosavadní interpretace historie. Nelze zpochybnit to, že každá dějinná událost, každý historický moment v sobě nese díl individuálního výkladu, interpretace, tudíž věrohodnost tohoto výkladu je určitým způsobem vždy zpochybnitelná.

Greenblatt ve své knize *Learning to Curse* podrobuje reflexi mnohé historické texty. Jedním z nich je příběh popisující detailně dosti drastické mučení čínského zlatníka, který byl podezřelý z krádeže. Greenblatt zkoumá, zda není vulgární už samotný autor Edmund Scotta, muž působící v letech 1603 – 1605 ve Východoindické společnosti v Bantamu na Jávě. A Greenblatta rovněž překvapuje, že vůbec někdo tento příběh otiskl. Připouští ale, že podobná výrazně vizuální deskripce násilí byla v období renesance zcela běžná a v této souvislosti uvádí příklady takových autorů, jakými byli Thomas Nash či dokonce William Shakespeare.¹⁰⁵ Lze zmínit i Shakespearovu tragédii *Král Lear*, kde Shakespearův jazyk je příkladem drsné prezentace příběhu. „Lear s Jóbem sdílí řeč kletby, obrazy temnoty a noci, zatmění i neplodnosti. Jób, největší kniha utrpení v celém Starém zákoně, prostupuje největší Shakespearovo drama utrpením v míře skutečně nevídané.“¹⁰⁶ I v Shakespearově králi Learovi je možné vystopovat inspiraci autora starými příběhy. Zde se jedná o příběh o pokoření pyšného starozákonního krále Nabúkadnesara. Podobnost příběhu je zde zřejmá, oba ale odlišuje jejich návrat do bývalého života; Learovi totiž není umožněno obnovit svoji

¹⁰² GREENBLATT, S. *Learning to Curse*, s. 6.

¹⁰³ GREENBLATT, S. *Learning to Curse*, s. 7.

¹⁰⁴ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 64–65.

¹⁰⁵ GREENBLATT, S. *Learning to curse*, s. 15–19.

¹⁰⁶ HILSKÝ, M. *Shakespeare a jeviště svět*, s. 587–588.

původní pozici a svoji moc.¹⁰⁷ Na základě určitých historických událostí sepsaných kronikáři, ať už to byly příběhy smyšlené či podle skutečné události, vznikala díla, jakým je třeba právě Shakespearův *Král Lear*. Podle Greenblatta není tedy třeba se nad Scottovými texty pohoršovat. Tento příběh je modelovým příkladem mnoha podobných problémů v historii, kterými se Greenblatt ve své knize zabývá.¹⁰⁸

V dílech Williama Shakespeara Greenblatt otevírá nové obzory interpretace. Bádání jsou podrobeny texty, které dříve nebylo možné interpretovat současně, příkladem je historie a politika. V interpretaci Shakespearových her počítá s tím, že autor při tvorbě textů byl v podstatě účastníkem děje, do práce je jednoznačně vnesen autorův postoj. V tomto smyslu se výrazně odlišuje od svých předchůdců, kteří do významných textů minulosti žádný takový analytický prvek nepřinesli, pouze komentovali vytvořená díla.¹⁰⁹

2.3.2 Definice pojmu reprezentace; časopis *Reprezentace*

Na základě nových analýz a komentářů rozvíjela svoji činnost skupina nových historiků v čele se Stephenem Greenblattem. Až po několika letech společných setkávání se rozhodla založit časopis a částečně institucionalizovat své úsilí „Potřebovali jsme strukturu, která by nám přinesla další výzvy.“¹¹⁰ Časopis, který dostal název *Reprezentace*, byl založen v roce 1983 na kalifornské univerzitě v Berkeley. K prvním příspěvkům v tomto časopise patřily články literárního kritika Stephena Greenblatta o vypodobňování německých rolníků 16. století, kunsthistoričky Svetlany Alpersové o Foucaultově „čtení“ jednoho obrazu od Velázqueze a historiků Petera Browna (o svatých), Thomase Laquera (o pohřbech) a Lynn Huntové (o „krizi vypodobňování“ za francouzské revoluce).¹¹¹ Právě Stephen Greenblatt ve své práci navazuje na Foucaultovo pojetí technologie, disciplíny, trestu a mnohých dalších aspektů kultury.¹¹²

Představitelům nového literárního či filosofického směru šlo především o to, aby už v názvu byla obsažena mnohost zobrazení, často jejich kontroverznost ve vztahu k předešlým teoriím (například strukturalismu či nové kritiky). Proto tedy *Reprezentace* v množném čísle. Historická fakta mohou být interpretována různě, nelze je zakonzervovat a nechat taková, jaká byla jejich původní historicky přijatá interpretace. Na základě zobrazování nových historiků

¹⁰⁷ HILSKÝ, M. *Shakespeare a jeviště svět*, s. 586–587.

¹⁰⁸ GREENBLATT, S. *Learning to Curse*, s. 15–20.

¹⁰⁹ BOLTON, J. *Nový historismus*, s. 304–305.

¹¹⁰ BOLTON, J. *Nový historismus*, s. 252.

¹¹¹ BURKE, P. *Co je kulturní historie*, s. 86.

¹¹² ROBSON, M. *Stephen Greenblatt*, s. 21.

jsou například Shakespearovy hry představovány z náhledu tehdejší doby, tedy v jejím kontextu. Vychází se z faktů historických, například z dispozic a možností původního hlediště divadla za života Shakespeara, z hlediska sociálního původu diváků, tedy zohledněna je intelektuální vrstva, pro kterou se hrálo. Z toho pak vychází celková interpretace a rozbor v Greenblattových dílech.¹¹³ „Smyslem však není snaha o dosažení ideálu objektivitu, ale naopak otevřené přiznání, že jakákoli re-konstrukce je vskutku především novým konstruktem, jehož sugestivnost se odvíjí spíše od rétoriky než od pozitivistické faktičnosti. Nový historismus odmítá možnost systematizovat vlastní teoretické předpoklady.“¹¹⁴ Peter Burke v této souvislosti zmiňuje práci Edwarda Saida *Orientalismus*, která se také zabývá „vypodobňováním jiného“. Burke upozorňuje, že při popisu či vylíčení dané situace, kultury či chování může docházet ke stereotypizaci; pak například cestovatelé, kteří přijedou do neznámé země, v podstatě hledají a často nacházejí to, co si v literatuře před příjezdem o dané zemi přečetli. A tak může docházet k mylným stereotypům, k mylnému vnímání skutečného.¹¹⁵

Noví historici měli potřebu definovat vědecké veřejnosti svoji teoretickou pozici v rámci časopisu *Reprezentace*. Přesto nemohli dospět ke společnému konsensu. Jedním z důvodů bylo i to, že jejich bádání vedlo napříč vědními obory. Shodovali se ale v tom, že je potřeba pokračovat v bádání, systém není až tak důležitý.¹¹⁶ Veškerá systematizace čehokoli se jim jevila jako narušení či dokonce roztržení pevných vazeb a propojených vnitřních vztahů určitého díla. Jako příklad Greenblatt uvádí hypotetickou možnost, že by se někdo snažil v sedmnáctém století přepsat dílo *Eseje* Michela de Montaigne takovým způsobem, že by pak připomínal práce Tomáše Akvinského.¹¹⁷

Novohistorici si dobře uvědomovali, že přesně narýsovaným systémem se ochudí o možnost uchopit historické události neotřelým kritickým myšlením, o přítomnost nahodilosti či improvizace, že nebude již možné interpretovat a do šíře rozvinout jakoukoli marginální skutečnost. Noví historikové se nechtěli vzdát „svého smyslu pro vznik a zánik, kterým jsou dějiny strhovány. Redakční prohlášení zůstalo nenapsáno.“¹¹⁸

¹¹³ BÍLEK, A., P. *Hledání jazyka interpretace k modernímu prozaickému textu*, s. 72–73.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 72–73.

¹¹⁵ BURKE, P. *Co je kulturní historie*, s. 86.

¹¹⁶ GALLAGHER, C. & GREENBLATT, S. *Practising New Historicism*, s. 4.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 4.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 4.

Práce nových historiků je možné charakterizovat jako potřebu zachytit i nějakou okrajovou skutečnost, dále ji sledovat, rozvíjet, přibližovat či oddalovat její podstatu s dávkou improvizace, spontánnosti. Noví historici píšící pro časopis *Reprezentace* se v mnohém ztotožňovali s Herderovým principem diversifikace. „Avšak od doby, kdy teoretikové jako W. B. Gallie a Hayden White odhalili a zdůraznili, že děj funguje jako hybná síla historického vyprávění, si stále více uvědomujeme, do jaké míry se historie a fikce v tomto ohledu překrývají a že některá historická díla (včetně řady autobiografií) vlastně nemá o nic méně důmyslný děj (*plotted*) než jejich románové protějšky“.¹¹⁹ Nové historiky zajímalo široké pole lidské činnosti dotýkající se různých směrů, charakterizovala je rezistence k odmítnutí univerzálních estetických norem.¹²⁰ Často se vraceli k myšlenkám Herdera. Jeho názory přímo vybízely k opuštění systému poznání národů prostřednictvím důkladné analýzy jejich politických a vojenských dějin. Z těch lze vyčíst v podstatě pouze momenty útlaku, válek či vítězných období. Kdežto zájem o básnictví nabízí celou škálu informací o myšlení, touhách, zvycích či potřebách jedinců či národů.¹²¹ „Poezie není způsobem, jak se dopídit k historické pravdě, [...] ale je to klíč ke společným historicky zakotveným sociálním a psychologickým formacím“.¹²²

Představitelé nového historismu si kladli mnoho otázek, jakým způsobem uchopit a interpretovat historii a kulturu. Zda na základě právě jednotlivostí lze usuzovat na společenské klima dané doby, jakým způsobem se stavět k rozlišování mezi kulturou a přírodou. Tato diferenciací je v kontextu historie jednotlivých epoch či jednotlivých národů velmi nestabilní. Obrat k jazyku ve společenských a humanitních oborech naznačoval, že je tady možnost chápat historii textuálně. Tato možnost připadala novým historikům velmi přitažlivá už z toho důvodu, že na základě hermeneutického předpokladu má v sobě potenciál odkrýt možné významy, které nebyly autory textů přímo vysloveny.¹²³ V rámci vyjednávání s texty noví historikové mohli použít nejen texty kanonické, ale i neliterární bez vyšších estetických hodnot, rovněž tak beletrii či prostě bezvýznamná literární díla. Nový historismus tak do centra dějin v podstatě pozval osoby do té doby bez valného historického významu - Greenblatt tento fakt doslova přirovnává ke společenské vzpouře.¹²⁴

¹¹⁹ COHNOVÁ, D. http://www.aluze.cz/2008_01/06_studie_cohn.php, citováno 20. 8. 2013.

¹²⁰ GALLAGHER, C. & GREENBLATT, S. *Practising New Historicism*, s. 6.

¹²¹ GALLAGHER, C. & GREENBLATT, S. *Practising New Historicism*, s. 6–7.

¹²² Tamtéž, s. 7.

¹²³ GALLAGHER, C. & GREENBLATT, S. *Practising New Historicism*, s. 8.

¹²⁴ Tamtéž, s. 9–10.

Diskuze ohledně pojmu reprezentace byly rozsáhlé, dnes je možno tento pojem charakterizovat v textu jako zobrazení jisté řeči, něčeho, co lze z dobových textů vyčíst, ale zároveň pojem poskytuje vždy nejen řečový návrat k určitému historickému popisu, nýbrž jde o jeho re – prezentaci formou nového znakového ztvárnění. „Mluví-li tedy nový historismus o dobové stopě, má na mysli řečové performativní akty dostupné prostřednictvím textu.“¹²⁵

Představitelé nového historismu chápou tedy určitou kulturu jako text, jak bylo již v práci konstatováno. Tato praxe je podněcována snahou najít něco více, jaksi odhalit, posvětit si na autory, na které se zaměřují, s tím, že se podaří objevit něco, co nemohli tito autoři sdělit, co jim bylo v podstatě utajeno, protože na sebe a svoji dobu, kulturu, nemohli pohlédnout s odstupem.¹²⁶ Greenblatt se soustřeďuje na různé typy reprezentace – např. u Shakespearových historických hrdinů, při popisu kterých je používáno dobových zvyků, morálky, dobových přípustných mezí, do kterých mohl autor až zajít, aby stále byl v souladu s hodnotícími dobovými morálními či společenskými kodexy.¹²⁷ „Lze tedy předpokládat, že sama reprezentace bude utvářena v rámci nějaké dobové taktiky.“¹²⁸

Stephen Greenblatt v úvodu své knihy *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa* vykresluje situaci, kterou osobně zaznamenal na své cestě na Bali v roce 1986. Právě v této knize často používá k osvětlení dané situace či problému anekdoty (*anecdotes*) či příběhy, historiky. Z jeho pohledu lze cestopisy z období pozdního středověku a renesance, kterou se obsáhle zabývá, shrnout právě na úrovni těchto historek.¹²⁹ K porozumění významu anekdot v reflexi Stephena Greenblatta si musíme být vědomi jejich statusu v kontextu tradičních forem historiografie nebo literární historie. Jednou z námitek vůči užití těchto *anecdotes* může být skutečnost, že působí poněkud triviálně, a to je příliš malý důvod zasadit je do konceptu historie, která uplatňuje komplexnost a objektivitu.¹³⁰ Greenblatt *anecdotes* chápe jako důležité produkty reprezentační technologie určité kultury.¹³¹ „Jsou prostředníkem mezi nerozlišeným sledem dílčích okamžiků a širší strategií, k níž mohou pouze odkazovat.“¹³² Lze je tedy považovat za literaturu, zároveň ji svým charakterem i popírají. Co ale nabízejí tyto historiky zcela jistě, jsou odkazy na to, co se skutečně odehrálo.¹³³ „Tento jejich doslova vpád

¹²⁵ PAPOUŠEK, V. *Cosmogonia*, s. 26.

¹²⁶ GALLAGHER, C. & GREENBLATT, S. *Practising New Historicism* s. 8.

¹²⁷ PAPOUŠEK, V. *Cosmogonia*, s. 41.

¹²⁸ Tamtéž, s. 41.

¹²⁹ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 13.

¹³⁰ ROBSON, M. *Stephen Greenblatt*, s. 39.

¹³¹ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 13.

¹³² Tamtéž, s. 13.

¹³³ ROBSON, M. *Stephen Greenblatt*, s. 40.

do minulosti je činí nadmíru zajímavými pro kritiky literární historie.¹³⁴ Robert Darnton, americký kulturní historik se zčásti ztotožňuje s poznáním Stephena Greenblatta, který popisuje příhody ze svých cest. Pro něho jsou *anecdotes* - žertíky, příběhy či rituály, na které narazí v archivu, znamením, že v jeho bádání narazil na něco podstatného. Darntona ale řadíme spíše k autorům využívajícím antropologující přístup k literatuře.¹³⁵

Na Bali byl Greenblatt svědkem toho, jak zde zdomácnělo sledování televize či videa, konkrétně v tomto případě v rámci místních oslav. Domorodci nadšeně sledovali jak filmy vlastní provenience, tak ty evropské. Greenblatt si vypůjčuje mínění Marxe; zdůrazňuje totiž provázanost kapitalismu a mimesis v pojmu *reprodukce a oběh mimetického kapitálu*.¹³⁶ „V moderním řádu světa dosáhlo šíření reprezentací i jejich oběh dramatického a prakticky nevyhnutelného globálního objemu.“¹³⁷ Reprezentace jsou pro Greenblatta jednak produkty dané kultury, ale také v podstatě producenty, kteří dávají do pohybu další síly, které modelují a přetvářejí stávající kulturu. Ta pak nabízí rozmanité, různě smíšené a propojené polohy reprezentace, která nabízí pestrou podívanou pro diváka – ale často také „nereálnost obrazů paradoxně spojenou s oslnivou silou jejich reprezentace.“¹³⁸

Greenblatt se obsáhle věnuje jednak nepravdivým, lživým a především interkulturním reprezentacím, tedy přesně řečeno takovým, které jsou či byly používány jednou kulturou při popisu druhé.¹³⁹ Pokládá si otázku, zda pojem „evropská reprezentační praxe“ je pojmem svým obsahem totožným pro všechny zástupce Evropanů v Americe v dobách kolonizace tohoto kontinentu. Identifikuje tuto problematiku jako jednoznačně rozdílnou pro určité skupiny lidí v závislosti na jejich víře, na konkrétní církvi, ke které se hlásili, na třídní příslušnosti, na vzdělání, na národní kultuře, na zvycích a podobně.¹⁴⁰ Univerzální evropskou reprezentaci při objevování Nového světa tedy podle Greenblatta lze stanovit jen obtížně. Tato diverzifikace názorů, reprezentací, teorií prakticky platí pro naši současnost v kterémkoli oboru lidské činnosti.

Je potřeba zdůraznit, že literární dílo nereprezentuje něco nadčasového, věčně stabilního k čemu je s úctou vzhlíženo, pro tento příklad je velmi přesné vyjádření, že není „dochovaným palácem, středověkým domem či jinou ucelenou stavbou, jíž textová existence

¹³⁴ ROBSON, M. *Stephen Greenblatt*, s. 40.

¹³⁵ DARNTON, R. *Velký masakr koček a další epizody z francouzské kulturní historie*, s. 16–19.

¹³⁶ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 13–17.

¹³⁷ Tamtéž, s. 16.

¹³⁸ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 17.

¹³⁹ Tamtéž, s. 18.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 18–19.

posloužila podobně jako nános hlíny, aby ji uchovala před zubem času.¹⁴¹ Literární dílo tak symbolizuje něco, co je pro čtenáře stopami odehraných událostí rozličného charakteru, které ale je často velmi složité identifikovat ve smyslu původu vzniku a jejich prvotního významu.¹⁴² Ale zároveň je literatura potencionálním tvůrcem nových konceptů.¹⁴³ Jedním z příkladů je esej Rolanda Barthes *Mýtus dnes*, ve které mýtus jako takový klasifikuje jako promluvu, jako systém komunikace, jako sdělení.¹⁴⁴ „Některé mýty jsou velmi staré, ale žádné nejsou věčné; přechod od skutečnosti k promluvě totiž zajišťují lidské dějiny.“¹⁴⁵

Martin Hilský míní, že významy určitého literárního či divadelního díla netvoří pouze autor, do hry vstupují i mimotextové významy. Právě u divadelních her je to publikum a doba, ve které je daná hra inscenována. Příkladem je uvádění Shakespearovy hry *Marná láska snaha* v roce 1986 v tehdy ještě komunistickém Československu. V komedii se navarští šlechtici mají převléci za Rusy. V tehdejší cenzurované kultuře se v Národním divadle v Praze s napětím očekávalo, zda bude tuto scénu možno bez úprav uvést. Podařilo se. S příchodem navarských šlechticů na scénu následoval smích publika. „Podmíněné významy, které byly jasně mimoshakespearovské a mimotextové. Znovu jsem si uvědomil, že významy Shakespearovských her nepíše jen Shakespeare, ale také doba a konkrétní situace, v níž se jeho hry hrají. [...] Takže nakonec ta skoro čtyři sta let stará hra začala aktuálně žít.“¹⁴⁶

Greenblatt v tomto směru zažívá podobnou zkušenost, když na Bali pozoruje místní etnikum, které na videu sleduje nahrávku chrámového obřadu, na kterém byli zachyceni oni sami. Reprezentační technologie mezinárodního kapitalismu, které pronikly dnes do všech koutů světa, mohou zprostředkovat jakékoli významy a zkušenosti. Greenblatt ale zdůrazňuje, že způsoby reprezentace nemusejí být nutně svázány s jednou kulturou či třídním a náboženským systémem a ani jejich účinky nejsou jednostranné.¹⁴⁷ „Naopak, musíme si přiznat, že jednotlivci a kultury mají sklon využívat neuvěřitelně působivé asimilační mechanismy, mechanismy, které fungují jako enzymy a mění ideologickou skladbu cizích těl.“¹⁴⁸ Reprezentace a skutečnost stojí vedle sebe, ale zároveň se velmi čile prolínají.¹⁴⁹

¹⁴¹ PAPOUŠEK, V. *Cosmogonia*, s. 37.

¹⁴² PAPOUŠEK, V. *Cosmogonia*, s. 37.

¹⁴³ Tamtéž, s. 38.

¹⁴⁴ BARTHES, R. *Mytologie*, s. 107.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 108.

¹⁴⁶ HILSKÝ, M. *Když ticho mluví*, s. 23–24.

¹⁴⁷ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 14.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 15.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 15.

Skutečnost je vytvářena prostřednictvím reprezentací. Nejsou to dvě totožné věci, ale nelze je od sebe izolovat.¹⁵⁰

¹⁵⁰ ROBSON, M. *Stephen Greenblatt*, s. 96.

3. GREENBLATTOVA INTERPRETACE RENESANCE A ALŽBĚTÍNSKÉ DOBY

3.1 Alžbětínské divadlo

Jak již bylo v předchozí části práce nastíněno, noví historici neměli v úmyslu tvořit nějakou stabilizovanou a komplexní metodu, kterou by reflektovali literární dějiny.¹⁵¹ „Nový historismus vytvořil svoji řeč, v níž dominují slova jako společenská energie, textová stopa, cirkulace a výměna, ekonomická produkce a text.“¹⁵² Sám Greenblatt historickou vědu minulosti nazývá starým historismem, který dle něho nabízí pouze jeden pevný a neměnný obraz minulosti, většinou nabízí monologický výklad, který se vztahuje pouze ke vzdělané vrstvě společnosti.¹⁵³ „Literatura je pojímána v tom smyslu, že zrcadlí názory dané epochy, ale zrcadlí je takřkajíc z bezpečné vzdálenosti.“¹⁵⁴

Studium literatury je stále v pohybu, není ničím stabilním; důvod je jednoduchý: hodnotové soudy jsou proměnlivé. Terry Eagleton v diskusi na toto téma připouští, že je možné během staletí, tedy v tomto případě historického literárního vývoje, měnit i názor na základy posuzování hodnot.¹⁵⁵ „Hodnota‘ je pojem nestálý: jeho obsah se mění podle toho, čeho si určití lidé v konkrétní situaci – na základě jistých kritérií a s ohledem na jisté cíle – považují.“¹⁵⁶ Hodnotu estetickou je možné prožít, ale jen těžko ji můžeme interpretovat někomu, kdo stejný pocit nezažil, jehož hodnotová orientace a estetické vnímání není shodné s tím naším. Literární kánon lze chápat jako sdělení o mimořádnosti toho či onoho literárního díla.¹⁵⁷ Literární kánon je podle Eagletona velkou tradicí literatur jednotlivých národů, ale je potřeba jej vnímat i jako konstrukt, konstrukt poplatný určité době a hájící zájmy určitých lidí.¹⁵⁸ V tomto vzorci bychom mohli v budoucnu dospět k vnímání velkých či největších mužů literatury jako někoho okrajového nemajícího v dané společnosti významnou pozici. „Potom by Shakespeare nebyl o nic hodnotnější než současná graffiti.“¹⁵⁹ Toto lze chápat jako fikci o možné budoucí podobě vnímání literatury a hodnoty literárních děl.

¹⁵¹ PAPOUŠEK, V. *Cosmogonia*, s. 24.

¹⁵² Tamtéž, s. 24.

¹⁵³ GREENBLATT, S. Moc forem v anglické renesanci. In: J. Bolton, *Nový historismus*, s. 42.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 42.

¹⁵⁵ EAGLETON, T. *Úvod do literární teorie*, s. 22.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 22.

¹⁵⁷ BÍLEK, P., A. et. al. *Literatura a kánon*, s. 36.

¹⁵⁸ EAGLETON, T. *Úvod do literární teorie*, s. 22.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 23.

William Shakespeare nadále zůstává v centru zájmu západního literárního kánonu. Harold Bloom používá pro charakteristiku Shakespearovy geniality slova jako zrození vesmíru či božský počin.¹⁶⁰ „Bloomův kánon se chová stejně autoritativně jako každý jiný explikovaný kánon. William Shakespeare je prohlášen za „střed kánonu“.“¹⁶¹ A tak je tento autor vnímán jako absolutizovaný dramatik, který předčí svým dílem všechny ostatní. U Blooma je na piedestalu světové literatury. Bloomova strategie ale zásadně odmítá novou historii, vnímá ji jako nepřítele, zejména v kontextu Greenblattovy práce týkající se Shakespeara. Greenblatt Shakespeara totiž vnímá jako součást literárního a kulturního života alžbětinské Anglie, která disponovala nejen géniem Shakespeara, nýbrž i Marlowa a mnohých dalších. „Proto se Bloom pokouší marginalizovat subverzivní hlasy novohistoriků a naopak co nejsilněji a co nejemotivněji ponechává znít kanonickou řeč kroužící kolem Shakespearovy božské pozice.“¹⁶²

„Divadlo bylo v Shakespearově době stejně jako v té naší vysoce společenskou formou umění, nikoli hrou vybledlých abstrakcí“, charakterizuje alžbětínskou dobu Stephen Greenblatt.¹⁶³ Význam divadla nelze srovnat s knižtiskem; ten totiž zasáhl především vzdělané lidi, divadlo ale cílilo a oslovovalo i lidi negramotné.¹⁶⁴ Martin Hliský vnímá Shakespeara skrze jeho tvorbu jako autora se smyslem pro humor. Humor zde není jen smíchem jako takovým, ale za ním se skrývá i poznání.¹⁶⁵

Alžbětínská doba měla svá specifika v oblasti dramatické tvorby: existovalo tzv. knižní drama. To na veřejnosti nebylo předváděno, pouze se tiše četlo v soukromí. Ale to platilo jen do doby, než začal tvořit Shakespeare, který doslova přispěl svým dílem a frekvencí dramát, a také svou oblibou u široké veřejnosti všech vrstev, dnešní terminologií k rozšíření komerčního zábavního průmyslu. Nicméně nelze opominout, že témata jeho her reflektovala soudobé politické a společenské problémy.¹⁶⁶ V úvodu ke knize *Moc forem v anglické renesanci* nastiňuje tento fakt Greenblatt. Pouhé jedno uvedení hry v divadle The Globe vypovídalo o tom, že královna Alžběta II. zcela jasně identifikovala v tématu ztotožnění se svojí osobou, které glosovala slovy: „Richard II. jsem já. Copak to nevidíte?“¹⁶⁷ Společnosti Služebníků lorda komořího totiž někdo den před vzpourou zaplatil finanční obnos

¹⁶⁰ BÍLEK, P., A. et al. *Literatura a kánon*, s. 39.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 38.

¹⁶² Tamtéž, s. 38.

¹⁶³ GREENBLATT, S. *William Shakespeare. Velký příběh neznámého muže*, s. 5.

¹⁶⁴ HILSKÝ, M. *Když ticho mluví*, s. 157.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 157.

¹⁶⁶ GREENBLATT, S. *William Shakespeare. Velký příběh neznámého muže*, s. 5.

¹⁶⁷ GREENBLATT, S. *Moc forem v anglické renesanci*. In: J. Bolton. *Nový historismus*, s. 39.

za účelem obnovení představení hry o zabití Richarda II.¹⁶⁸ Nicméně Alžběta II. byla obdivovatelkou divadla a také jeho ochránkyní před všemi, kteří proti divadelním hrám brojili jako proti něčemu nemístnému. Královna dobře věděla, že je třeba lid rozptýlit. Skrze divadlo se mu navíc dostane i určitého vzdělání a vědomostí.¹⁶⁹

„Alžbětínským divadelním společnostem se podařilo vstřebat, přetvořit a využít něco ze základní energie politické autority, která již byla svázána s teatrálními projevy.“¹⁷⁰ V divadelních hrách Williama Shakespeara je patrné, že připouští machiavelistickou hypotézu o královské moci rodící se z násilí. A zároveň publikum vedou k přijetí této moci. Greenblatt upozorňuje na to, že hry vznikaly v době, kdy bylo nejpříjemnější nestát se přívržencem žádného politického tábora, ale příběhy na jevišti nechat dohrát s otevřeným koncem, tedy možnosti nechat otevřené.¹⁷¹ „A my můžeme svobodně objevovat pochybnosti z her a vzdávat jim čest pouze z toho důvodu, že nás již neohrožují. Je tu subverze, nesmírně mnoho subverze, jen ne pro nás.“¹⁷²

3.2 William Shakespeare v reflexi Stephena Greenblatta

Stephen Greenblatt ve své práci věnuje významnou pozornost životu a dílu anglického dramatika Williama Shakespeara, kterého se snaží představit na základě nových poznatků, stop, které jsou sice velmi slabé, nicméně v důsledku podrobné práce vykreslují příběh Shakespeara v dosud nereflektovaných pohledech¹⁷³. Hledání nových úhlů pohledu, nových skutečností a vztahů, to je to, co propojuje obě oblasti Greenblattova klíčového zájmu – život a dobu Williama Shakespeara a objev Nového světa.

Divadlo, to byl svět Williama Shakespeara, jehož dílo se dá zhodnotit dvěma slovy: dotek skutečnosti.¹⁷⁴ „V divadle vznikají významy jednak náhodně a jednak dané politickou situací.“¹⁷⁵ Významů vznikajících jen náhodně, ale také daných dobovými názory, evropskou kulturou, která se považovala za silnou a nadřazenou například kvůli znalosti jazyka, se Greenblatt všimá i při svém zkoumání situace v Americe v šestnáctém století.

¹⁶⁸ GREENBLATT, S. Moc forem v anglické renesanci. In: J. Bolton. *Nový historismus*, s. 39.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 39.

¹⁷⁰ GREENBLATT, S. Invisible Ballets. In: S. Greenblatt. *Shakespearean Negotiations. The Circulation of Social Energy in Renaissance England*, s. 40.

¹⁷¹ GREENBLATT, S. Invisible Ballets. In: S. Greenblatt. *Shakespearean Negotiations. The Circulation of Social Energy in Renaissance England*, s. 65.

¹⁷² Tamtéž, s. 65.

¹⁷³ GREENBLATT, S. *William Shakespeare. Velký příběh neznámého muže*, s. 6

¹⁷⁴ GREENBLATT, S. *William Shakespeare. Velký příběh neznámého muže*, s. 7

¹⁷⁵ GREENBLATT, S. Moc forem v anglické renesanci. In: J. Bolton. *Nový historismus*, s. 25.

Greenblatt hodnotí Williama Shakespeara jako někoho, kdo byl mimořádným umělcem a našel způsob interpretace, která byla otevřena světu reflektovanému v jeho dramatech.¹⁷⁶ Jak Greenblatt uvádí, pokud chtěl být Shakespeare úspěšným a na poli divadelních autorů doby Alžběty II. uspět, musel disponovat velkým talentem a také znát divadelní vkus všech vrstev.¹⁷⁷ „Pokud se měl udržet nad vodou, musela divadelní společnost, v níž byl podílníkem, denně přilákat na 1500 až 2000 platících zákazníků do kulatých dřevěných stěn svého divadla, a konkurence mezi soupeřícími společnostmi byla nelítostná.“¹⁷⁸ Shakespeare musel dobře znát, umět popsat a řešit všechny prosby, obavy, radosti i strasti obyčejného člověka, jen tak mohl být tím nejžádanějším autorem a plnit divadlo do posledního místa.¹⁷⁹ Také Kryštof Kolumbus si musel být vědom toho, že pokud chce vůbec realizovat své výpravy, musí mít podporu španělského královského dvora a samozřejmě katolické církve. V tomto směru oba protagonisté Greenblattových knih museli splňovat stejné požadavky, aby mohli realizovat své záměry.

Dá se říci, že Greenblatt v analýze života Williama Shakespeara hojně používá kondicionálu a připouští také možnost jiné varianty reality či příběhu. Smyslem je otevřené přiznání, že rekonstrukce reality je veskrze spíše konstruktem originálním, tedy zcela novým, odvíjejícím se ne tak od rétoriky, nýbrž do pozitivistické faktičnosti.¹⁸⁰

Greenblatt při studiu shakespearovského divadla ve své knize *Shakespearean Negotiations* hovoří o určité frustraci, a to ze dvou důvodů. Za prvé, toto divadlo je zřejmě produktem kolektivních intencí. Může se zde vyskytnout okamžik, kdy se dostane ke slovu i samotný jednotlivec, ale rozhodně to neznamená, že právě tento okamžik je klíčový pro celé tajemství a že vše ostatní musí být odhozeno a zavrženo. Mimoto je při bližším zkoumání sám tento moment inskripce sociálním momentem. To je zejména zřetelné u Shakespeara, který neskrýval svou vděčnost a zavázání se jiným literárním zdrojům, ale platí to také pro méně nápadně spolupracující autory, kteří se všichni řídí kolektivními žánry, narativními vzory a lingvistickými konvencemi. Za druhé shakespearovské divadlo zřejmě oslovuje své publikum jako kolektiv. Stejně jako u novel 19. století zde není modelem individuální čtenář, který se stahuje z veřejného světa jevů do soukromí svého srdce, ale dav shromažďující se na veřejném jevišti. Shakespeareovské divadlo závisí na „plstěné komunitě“ - není tu tlumení

¹⁷⁶ GREENBLATT, S. *William Shakespeare. Velký příběh neznámého muže*, s. 7.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 5.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 5.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 5.

¹⁸⁰ BÍLEK, P. A. *Hledání jazyka interpretace k modernímu prozaickému textu*, s. 72–73.

světél, pokus izolovat a probudit vnímavost každého jednotlivého člena publika, zmizení publika nemá význam.¹⁸¹

Greenblatt si klade otázku, jakým způsobem byly v shakespearovské době značeny hranice mezi kulturními zvyky, které chápeme jako umělecké formy a jiné související formy vyjádření.¹⁸² „Smyslem není odhodit a zavrhnout okouzlený dojem estetické autonomie, ale zabývat se objektivními podmínkami tohoto okouzlení, zjistit, jak jsou stopy společenského koloběhu odsunuty do pozadí.“¹⁸³ Dalším zajímavým momentem je změna významu či aktivního působení na diváka v momentě, kdy dramatik zemře. Hry přestávají být živou složkou života alžbětinské doby. V potaz je v tomto případě brán fakt, že samotný autor důsledně znal herce svého ansámblu a věděl, komu přesně roli píše „do úst“.¹⁸⁴

Greenblatův pojem sociální energie, kterou lze spojovat především se shakespearovskými dramaty, je charakteristický pojmy moc, charisma, sexuální vzrušení, kolektivní sny, zázrak, touha, úzkost, náboženská bázeň, volně proudící intenzita prožitku. Lze zobecnit, že co je produkováno společností, může obíhat v tomto koloběhu, není-li to záměrně z oběhu vyloučeno. Za těchto okolností nelze určit jedinou metodu, souhrnný obraz, vyčerpávající a konečnou kulturní poetiku, říká Greenblatt.¹⁸⁵

Jedna z představitelk nového historismu v USA Jean E. Howardová neřadí pojednání a pochopení her Williama Shakespeara striktně do rubriky ryze dobových textů jako produktů pouze určitého okamžiku v dějinách. Shakespearovy hry chápe jako tvorbu nadčasovou.¹⁸⁶ Shakespearova tvorba se přibližuje volbou, pojednáním a analýzou témat k tomu, co v uplynulém století či dnes řeší svět.¹⁸⁷ „Greenblatt hovoří o rozporu mezi renesanční ideologií lidské svobody a skutečným stavem renesančního člověka, který podléhal určujícím mocenským stavům.“¹⁸⁸ Narativy diskontinuity a protikladnosti vykazují mnoho paralelních rysů s tím, co prožívá dnešní člověk v mašinérii moderního světa. Nový historismus se chápe výkladu renesance skrze pojmy současnosti.¹⁸⁹ Shakespearovy texty využívá Greenblatt nejen

¹⁸¹ GREENBLATT, S. *Shakespearean Negotiation. The Circulation of Social Energie in Renaissance England*, s. 4–5.

¹⁸² Tamtéž, s. 5.

¹⁸³ Tamtéž, s. 5.

¹⁸⁴ PAPOUŠEK, V. *Cosmogonai*. s. 94.

¹⁸⁵ GREENBLATT, S. *Shakespearean Negotiation. The Circulation of Social Energie in Renaissance England*, s. 19.

¹⁸⁶ HOWARDOVÁ, J., E. Nový historismus ve studiích o renesanci. In: J. Bolton. *Nový historismus*, s. 56.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 57.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 59.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 59–60.

jako klíčovou náplň děje, neopomíjí také reflektovat jejich proměny.¹⁹⁰ „Motivace jednání postav ve vrcholném tvůrčím období často zůstává nejasná. Nevíme, proč se Jago v *Othellovi* chová ničemně, nevíme, proč král Lear zatoužil podrobit dcery zkoušce, když svoje království stejně hodlá rozdělit rovným dílem.“¹⁹¹ Tím je dosaženo výsledného dojmu z děje v Shakespearových hrách. Autor také nezapomíná do svých dramát zakomponovat vše zajímavé, co se v tehdejší Londýně událo.¹⁹² V *Macbethovi* dokázal zalichotit Jakubu I., který jako první Stuartovec vystřídal na trůně Alžbětu, ale rovněž zpracoval protikrálovské intriky, které byly ještě v živé paměti Londýňanů. Macbethův příběh byl v alžbětinském Londýně značně oblíben. To mohlo být ostatně důvodem, proč se jej rozhodl Shakespeare zdramatizovat. Jakub I. v roce 1604, tedy zhruba rok po své korunovaci, potvrdil královskou licenci divadlu Globe. Shakespearovy hry byly u Jakubova dvora velmi oblíbené a Shakespeare dobře věděl o králově zájmu o čarodějnictví, o kterém sám král vydal dílo s názvem *Daemonologie*. V souladu dobových kontextů byla potřeba napsat drama, v němž by vystupovaly právě čarodějnice.¹⁹³ „Motivací interakcí fikčního světa Macbetha je primární moc a s ní spojené meziosobní vztahy.“¹⁹⁴

Záměrem Shakespeara tedy bylo okouzlit krále, doslova mu předesíť to, co jej zajímalo, ba přímo fascinovalo. Greenblatt vytváří specifickou neprůhlednost, mlhavost, která má diváka „vést k vyššímu estetickému účinku a tedy i odezvě publika.“¹⁹⁵ V Shakespearově hře čarodějnice, které je možno vnímat jako našeptavačky, které Macbetha směřovaly k zabití svého přítele, zůstávají nepotrestány. A tady Greenblatt zdůrazňuje, jak významné bylo to, že na konci hry již o nich nestojí ani zmínka.¹⁹⁶ „Genialita hry je spjata s touto silou implikace, díky níž se s nimi obecnost nemůže nikdy zcela vypořádat, neboť jejich přítomnost je nejsugestivnější ve chvíli, kdy nejsou vidět a kdy jsou součástí běžných vztahů v každodenním životě.“¹⁹⁷ A tady Greenblatt ozřejmuje to, proč právě jeho pohled na dílo Shakespeara nabízí paralely se současnými náhledy na problémy dnešního člověka: „Pokud máte obavu ze ztráty své mužnosti, [...] obraťte se ke své ženě.“¹⁹⁸ Pokud si nejste jisti tím,

¹⁹⁰ KOTEN, J. *Willův svět*. http://aluze.cz/2007_03/10_recenze.pdf, s. 111, citováno 23. 2. 2014.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 111.

¹⁹² Tamtéž, s. 111.

¹⁹³ HILSKÝ, M., *Shakespeare a jeviště svět*, s. 625.

¹⁹⁴ KASTNEROVÁ, M. *Shakespeare a teorie interpretace*, s. 76.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 128.

¹⁹⁶ GREENBLATT, S. *William Shakespeare. Velký příběh neznámého muže*, s. 308.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 308.

¹⁹⁸ Tady má autor na mysli Macbethovu manželku Lady Macbeth, z jejíž slov je patrné, že pokud by bylo potřeba (ale připouští tuto možnost zcela jasně), zavraždí dítě vlastní i jakékoli jiné. Tím zároveň zabíjí i jakousi nevinost či lítost v Macbethovi. Důsledkem jsou pak vraždy potomků Macduffa či Siwarda.

co vás v budoucnu čeká ve vašem nejbližším okolí, je potřeba prověřit své přátele. A především je potřeba stále udržovat v dobré kondici své psychické zdraví.¹⁹⁹ Shakespearova věta: „Hlavu mám plnou štírů, drahá ženo“, může být pro někoho ne zcela pochopitelná, Greenblatt svojí interpretací zcela ozřejmuje pole divákova či čtenářova pochopení.²⁰⁰ „Shakespearovo divadlo je neurčitým prostorem, v němž konvenční vysvětlení ustupují, kde jedna osoba může vstoupit do mysli jiné osoby, kde se věci skutečné a neskutečné prolínají.“²⁰¹

Greenblatt zdůrazňuje, že k pochopení Shakespearových her a jeho představitosti je nezbytné, aby každý divák či čtenář využil představitosti vlastní.²⁰² Právě hledání a využívání nových důkazů či předmětů vztahujících se k životu Shakespeara a právě využití představitosti je jedním z nosných postupů v práci nových historiků.

Greenblatt při analýze týkající se bádání o životě a díle Williama Shakespeara připouští, že všechny biografické studie byly postaveny na detailním výzkumu v archivech a na spekulacích mnoha badatelů. A také připouští, že ačkoli fikce je nespolehlivá a mnohdy nepřesná, určité kapitoly knihy *Velký příběh neznámého muže* jsou založeny právě na ní.²⁰³

Nový historismus prezentuje literární objekty v rámci jejich sociokulturních vazeb.²⁰⁴ „Částečně eklekticky spojuje různé tendence v rámci literárněhistorického zkoumání a přetváří je ve specifický celek interpretačních doporučení.“²⁰⁵ I při bádání o objevování Nového světa Greenblatt vedle sebe staví vícevýznamové situace připouštějící odlišné výklady, které nemusí mít uspokojivé interpretace.²⁰⁶ Jak bylo již řečeno, často Greenblatt užívá na základě určitých dokumentů fikci a vypráví příběh, jehož pravdivost může být relativní. Tento přístup dokazuje věta z jeho knihy *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*: „Sen je to utopický, ale není od živoucí reality vzdálen tak úplně.“²⁰⁷

Míru toho, jak se přiblížil k reflexi a pochopení shakespearovských myšlenek, pochopení a reflexi jeho života a genezi jeho děl, charakterizuje Greenblatt, jak již bylo v práci zmíněno: „Snil jsem o tom, že mluvím s mrtvými, a ani nyní se nevzdám svého snu.

¹⁹⁹ GREENBLATT, S. *William Shakespeare. Velký příběh neznámého muže*, s. 308.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 308.

²⁰¹ Tamtéž, s. 308.

²⁰² Tamtéž, s. 7.

²⁰³ GREENBLATT, S. *William Shakespeare. Velký příběh neznámého muž*, s. 340–341.

²⁰⁴ KASTNEROVÁ, M. *Shakespeare a teorie interpretace*, s. 128.

²⁰⁵ KASTNEROVÁ, M. *Shakespeare a teorie interpretace*, s. 128.

²⁰⁶ PROCHÁZKA, M. Nový historismus, Stephen Greenblatt a střet kultur při dobývání Ameriky. In: S Greenblatt. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 230.

²⁰⁷ GREENBLATT S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 144.

Chybou ale bylo, že jsem si představoval, že uslyším jeden hlas, hlas někoho jiného. Pokud chci jeden hlas uslyšet, musím poslouchat mnoho hlasů mrtvých. A pokud chci slyšet hlas někoho jiného, musím poslouchat svůj vlastní hlas. Řeč mrtvých, stejně jako moje řeč, není soukromým majetkem.²⁰⁸

Greenblatt si všímá ve svých dílech mimetické cirkulace: reprezentace jsou v rámci cest a dobývání přenášeny z jednoho místa na druhé. Tak měl zajatý domorodec přivezený do Evropy posloužit jako reprezentace lidí, kteří obývají Nový svět. Setkání starého – evropského světa s tím v Americe je doslova prodchnut rozvojem reprezentací jiného. „Od ukázek jízdy na kánoích na Temži počátkem 17. století až po panenku vznešené anglické dámy, kterou pevně svírá algonkinské dítě na jedné kresbě Johna Whitea.²⁰⁹ A tak i Shakespearův *Trinkulo* touží po tom, odvézt Kalibána do Evropy s tím, že na této reprezentaci jinakosti vydělá peníze.²¹⁰

Umělecké dílo Williama Shakespeara Greenblatt považuje nikoli za pouhý estetický objekt, nýbrž za výsledek „změn společenských funkcí, z nichž mnohé uskutečňují jeho majitelé, obdivovatelé, interpreti a kritici.²¹¹

²⁰⁸ GREENBLATT, S. *Shakespearean Negotiation. The Circulation of Social Energie in Renaissance England*, s. 20.

²⁰⁹ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky nového světa*, s. 143.

²¹⁰ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky nového světa*, s. 146.

²¹¹ PROCHÁZKA, M. Nový historismus, Stephen Greenblatt a střet kultur při dobývání Ameriky. In: S Greenblatt. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 227.

4. OBJEVENÍ NOVÉHO SVĚTA

4.1 Podivuhodná vlastnictví – setkání s jinakostí; dobytí Nového světa v reflexi S. Greenblatta

V roce 1492 přistál Kryštof Kolumbus na břehu amerického kontinentu. Právě toto datum je považováno za důležitý mezník v dějinách Evropy: „Tento okamžik se, pochopitelně, uchytil v lidové představivosti: slavný dobrodruh na pláži rozvinuje královskou korouhev a přivlastňuje si Nový svět.“²¹² Víme, co následovalo: další plavby, další objevy, poznání, která měnila tehdejší názory na to, jak je země uspořádána. Toto ale jsou pozitivní stránky příběhu, který zahájil slavný mořeplavec. Nezpochybnitelné jsou i další: zejména střetnutí dvou zcela odlišných civilizací. Stephen Greenblatt pak dokonce zmiňuje slovní spojení masové zotročování a velkolepé plány na kolonizaci.²¹³

Kolumbovy skutky jsou v posledních desetiletích podrobeny ostré kritice a jsou také předmětem porovnávání se soudobými událostmi a postupy, které jsou často srovnatelné s těmi, jež byly užívány v Americe počínaje 16. stoletím. „Ve světě, kde na „Pravdu“ mají monopol nemnozí a „pravdy“ ostatních jsou obvykle s pokrčením ramen, ne-li přímo s káravě vztyčeným ukazováčkem, smetány ze zelených suken diplomatických stolů.“²¹⁴ Právě v dnešním světě plném agrese má podle Jiřího Chalupy velké opodstatnění reflexe událostí v Novém světě: kdysi jeden mimořádně expanzivní národ západního civilizačního okruhu dobyl a zkolonizoval skoro celý jeden obrovský dvojkontinent.²¹⁵

Kolumbus sám byl velmi zbožným člověkem. Mohlo by se zdát, že jeho primárním hnacím motorem k cestě za Velikým Chánem, kam původně mínil doplout, byla nezměrná snaha šířit křesťanství: „Šíření křesťanství leží Kolumbovi na srdci neskonale víc než zlato.“²¹⁶ Doslova Kolumbus ve svých denících při prvních setkáních s Indiány píše: „Tyto lidi je možno obrátit na naši víru spíše láskou než silou.“²¹⁷ Je ale možno též konstatovat, že cesta svaté víry a potřeba finančních prostředků se v celku nevyklučují, jak ostatně

²¹² GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky nového světa*, s. 69–70.

²¹³ Tamtéž, s. 70.

²¹⁴ CHALUPA, J. Spory o duše a těla (ba i mrtvol): Španělské vztahy a postoje k domorodému obyvatelstvu Nového světa. In: J. Černá, *Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků: věda, umění, filosofie*, s. 20.

²¹⁵ Tamtéž, s. 20.

²¹⁶ TODOROV, T. *Dobytí Ameriky*, s. 19.

²¹⁷ JEMELKA, J. et al. *Cesty Kryštofa Kolumba*, s. 102.

poznává Tzvetan Todorov.²¹⁸ Honbu za bohatstvím je těžké zpochybnit u každého, námořníkem počínaje a vysoce postaveným generálem konče. A peníze potřebuje i církev svatá, tudíž nezměrná touha šířit křesťanství napříč světadíly se nevyklučuje s hromaděním peněz. „Dokonce mezi nimi existuje závislost: jedno je prostředek a druhé cíl.“²¹⁹

Wilgus a d'Eça vyjadřují motivaci conquistadorů třemi G; těmi mají na mysli Gold, Glory a Gospel.²²⁰ Obyvatelé Pyrenejského poloostrova se zřejmě nechali zlákat sliby na nový a lepší život, ačkoli na úkor Indiánů. Pokud v Novém světě měli štěstí a setkali se se zámožnými domorodci, jejich finanční situace se vylepšila. Většinou se to ale nestávalo.²²¹ „Je třeba dodat, že mnoho historiků zamlčuje – zřejmě záměrně - že koruna mnohdy *conquistadory* nepodporovala jenom verbálně, ale také zcela hmatatelně.“²²² Tím jsou míněny dukáty, potraviny na cestu, královna financovala platby za nájem lodí a podobně.²²³ Tvrzení španělských historiografů o naprosté nevině španělské koruny lze považovat za ne příliš relevantní.²²⁴

Stephen Greenblatt cíl Kolumbovy výpravy hodnotí jako obtížně explicitně určitelný. Je zřejmé, že ve svých prvních projevech Kolumbus jasně deklaroval, že si tuto krajinu přivlastňuje, což dokazuje tím, že jí dává své jméno. Neptá se po tom, zda tyto země již nějaké pojmenování mají.²²⁵ „Zde i v celém počátečním diskursu Nového světa jsou uklidňující znaky administrativního řádu – byrokratické vzorce již osvědčené v četných dřívějších vojenských, diplomatických a právních střetnutích v Evropě a Africe – klamně vědomě či nevědomě nás odvádějí od všeho, co bylo v prvních kontaktech Evropanů s obyvateli Ameriky znepokojující, jedinečné a děsivé.“²²⁶

Kontakt Evropanů s Amerikou měl svá specifika. Dosavadní setkání s jinými kulturami byla v podstatě jen příhraniční, byla očekávána, a tudíž bylo možno se na ně určitým způsobem připravit. V Americe ale čekal doslova šok, plynoucí z toho, jak je tamní

²¹⁸ TODOROV, T. *Dobytí Ameriky*, s. 19.

²¹⁹ TODOROV, T. *Dobytí Ameriky*, s. 19.

²²⁰ WILGUS, A., C. – D'EÇA, R. *Latin American History*. In: J. Černá. *Španělsko a Nový svět a dobé vlády Habsburků*, s. 23.

²²¹ LUCENA SALMORAL, M., (ed) *Historia de Iberoamérica, Tomo II, Historia moderna*. In: J. Černá. *Španělsko a Nový svět a dobé vlády Habsburků*, s. 23–24.

²²² Tamtéž, s. 24.

²²³ Tamtéž, s. 24.

²²⁴ CHALUPA, J. *Spory o duše a těla (ba i mrtvol): Španělské vztahy a postoje k domorodému obyvatelstvu Nového světa*. In: J. Černá, *Španělsko a Nový svět v dobé vlády Habsburků: věda, umění, filosofie*, s. 24.

²²⁵ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky nového světa*, s. 71.

²²⁶ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky nového světa*, s. 71.

obyvatelstvo odlišné, jinaké. Evropané nic nevěděli o domorodém obyvatelstvu, jeho kultuře, náboženství, jeho jazycích či společensko - politickém uspořádání.²²⁷ Ba co více, Kolumbovi muži v čele se svým velitelem se ani nehodlali seznámit s tím, jaké hodnoty, pravidla či jazykové struktury jsou Indiánům vlastní. 12. října Kolumbus provádí rovněž rituál přivlastnění: „Admirál vzal s sebou královskou vlajku a oba kapitáni každý praporec se zelených křížem; [...] na praporecích byla písmena F a Y, každé po jedné straně kříže, a nad nimi admirálova koruna.“²²⁸

O tom, s jakou nadřazeností a pocitem mocnějšího přistupoval Kolumbus k domorodcům, svědčí fakt, že se o nich vyjadřuje vždy v souvislosti s popisem přírody. Fakt, že nemá tu čest se sobě rovnými, ale s divochy, podporuje i to, že Indiáni chodí nazí. A poněvadž oblečení je součástí kultury, Kolumbus Indiány mezi kulturní obyvatelstvo rovné bělochům nemůže zařadit.²²⁹ Ve svých denících v podstatě o Indiánech uvažuje jako o zboží, které po moři přepraví do Evropy: „Hodlám je přivést do Kastilie, aby se vyučili našemu jazyku, a pak je zase vrátím.“²³⁰ Slovní spojení půjčit – vrátit přísluší uvažování o věci, nikoli o člověku.

Stephen Greenblatt pojímá dějinné události spojené s podmaněním Nového světa na základě řečových aktů, respektive na jejich absenci. Indiáni se nemohli k tomu, co se na jejich území děje, vyjádřit. Greenblatt připouští myšlenku, že osud Indiánů byl již zpečetěn předem, když píše, že domorodci při pohledu na čepele nožů vůbec netušili, jak jsou ostré a nechtěně se tak pořezali. Právě jejich nevědomost posiluje ego a moc Evropanů, zesiluje jejich pocit nadřazenosti a absolutní moci nad domorodým obyvatelstvem. „Odsoudí spolu s naprostým nedostatkem imunity vůči evropským chorobám domorodce z karibské oblasti k smrti.“²³¹

Tzvetan Todorov má dokonce za to, že conquistadoři velmi dobře tušili, že právě epidemie je silnou zbraní v jejich rukou. „Neznají tajemství bakteriologické války, ale kdyby mohli, jistě by nemocí vědomě využili; je také docela pravděpodobné, že ve většině případů neučinili nic, aby rozšíření epidemií zabránili. To, že Indiáni umírají jako mouchy, dokazuje jasně, že Bůh je na straně dobyvatelů.“²³²

²²⁷ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky nového světa*, s. 72.

²²⁸ JEMELKA, J. et al. *Cesty Kryštofa Kolumba*, s. 101–102.

²²⁹ TODOROV, T. *Dobytí Ameriky*, s. 45.

²³⁰ JEMELKA, J. et al. *Cesty Kryštofa Kolumba*, s. 105.

²³¹ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 82.

²³² TODOROV, T. *Dobytí Ameriky*, s. 160.

Ve svém bádání Greenblatt věnuje pozornost Kolumbovu lodnímu deníku. Kolumbus jej píše na základě požadovaných formalit té doby. Kolumbus je totiž přesvědčen, že je to právě forma, která připouští možnost odporu. A pokud tedy Indiáni nic nenamítají proti jeho prohlášení, podle Kolumba souhlasí. Neptá se dále, proč se ze strany domorodců námitky neobjevily, postačí mu, že žádné nebyly vzneseny. Jeho řečové akty musejí být i písemně zaznamenány zapisovatelem.²³³ A tak tyto řečové akty nemají odpůrců, jsou tedy Kolumbem považovány za platné historické události.²³⁴ Kolumbus tady opět dokazuje své přesvědčení o přirozeném a právoplatném převzetí nového území. Domorodci mu nemohou oponovat – neznají jazyk. „Formalismus pak má ten účinek, že současně vyzývá k odporu a předem jej vylučuje jak v přítomnosti, tak i v budoucnosti.“²³⁵

Kolumbus neměl podporu jen ze strany španělské koruny, silná byla také z nejvyšších míst katolické církve, což dokládá papežská bula. Alexandr IV. V roce 1493 věnoval „Indii“ Španělsku s nárokem na všechna území, která dobyvatelé najdou a obyvatelé kterých nebudou křesťané.²³⁶ Je zřejmé, že touha vlastnit území, o kterém se Španělsko domnívá, že je bohaté, je pro šlechtu i církve stejná – jedni jsou hnáni majetkem, druzí pod záminkou šíření víry, jsou hnáni týmž motorem – lačností po majetku a zbohatnutí.

Greenblatt spekuluje, zda je jazyk „pouhým promítacím plátnem pro brutální realitu moci?“²³⁷ Sice se několik generací po Kolumbovi již hovoří o zákonnosti španělské vlády na Novém světě, probíhají diskuse, které odsuzují údajně kruté jednání Španělů. V tomto bodě Stephen Greenblatt ale přichází s morální námitkou:²³⁸ „Není celý ten zoufalý příběh o absolutním odepření možnosti se vyjádřit zapsán už v prvním španělském kýchnutí naplněném milionem neviditelných smrtících střel?“²³⁹ Tímto konstruktem Greenblatt nemínil snížit důležitost řečových aktů a chování Kolumba a Španělů obecně, ani jeho otázka nemá fatalizující nádech. Pouze připouští, že kdyby setkání Evropanů a Indiánů proběhlo pomaleji, možná by domorodci měli naději na vytvoření nějaké imunitní reakce. Důvodem, proč bylo toto setkání tak rychlé, bylo podle Greenblatta zlato a touha Evropanů zbohatnout.²⁴⁰

²³³ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 75–76.

²³⁴ Tamtéž, s. 76.

²³⁵ Tamtéž, s. 79.

²³⁶ Tamtéž, s. 81.

²³⁷ Tamtéž, s. 81.

²³⁸ Tamtéž, s. 82.

²³⁹ Tamtéž, s. 82.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 82.

Greenblatt si ve své knize *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa* opakovaně klade otázku, jak je možné, že se Kolumbovi podařilo ovládnout Ameriku za přítomnosti těch, kteří ji obývali. Jednu z odpovědí mu nabízí názor Franciska de Vitoria, podle kterého by podobný nárok na území byl neplatný. Podle něho jsou Indiáni racionálními lidmi, mají organizována a uspořádána politická zřízení, mají určená manželství, úřady, směnný systém.²⁴¹

Francouzský jezuita Charles le Gobien vydal v roce 1698 *Dějiny ediktu čínského císaře ve prospěch křesťanského náboženství*, ve kterých popisuje, jak nabádal jeden z domorodců ke vzpouře proti Španělům.²⁴² „Nepotřebovali jsme jejich pomoc, abychom žili šťastně. [...] Odsuzují nás, že nechodíme oblečení. [...] Cožpak nevidíme, že pod záminkou poskytnutí vzdělání a zjemnění mravů naše mravy kazí? Že nás chtějí vytrhnout z oné původní prostoty, v níž žijeme, a nakonec nám vzít svobodu, která je nám dražší než život?“²⁴³ Tento příklad není uváděn z etického náhledu. Jde spíše o povšimnutí si toho, že tato promluva, pokud připustíme, že byla skutečně takto interpretována, nemůže svědčit o tom, že domorodci byli kvůli absenci psané formy jazyka intelektuálně níže než Evropané. Tuto teorii týkající se proslovů domorodců analyzuje Carlo Ginzburg na základě několika příkladů. Proslovy domorodců totiž stavěly jezuity do pozice nejistoty v tom smyslu, že nebyli schopni si odpovědět na otázku, zda jsou tyto proslovy obsažené v historiografických dílech Evropanů vůbec věrohodné. Necháпали totiž, že bez znalosti písma si domorodci dokázali v paměti uchovat obrovské množství rozsáhlých a zcela odlišných informací. K proslovům, jak je popisuje jezuita Juan de Tovar, byli indiánští chlapci vychovávaní, proslovy se museli učit zpaměti.²⁴⁴ „A jezuitští misionáři v Kanadě se nezdřáhali přirovnat promluvy domorodců k těm, které čteme na stránkách Tita Livia.“²⁴⁵

Totálně pojmově – logickým kolapsem nazývá Marek Šindelka kontakt dvou odlišných civilizací při dobývání Mexika Cortézem. Z jeho pohledu jde o naprosté odepření lidství v závislosti na religiózních perspektivách na obou stranách, jak na straně conquistadorů, rovněž tak na straně domorodých obyvatel. Každá strana to ale učinila zcela odlišným způsobem: tedy pro Aztéky se stal Cortéz jedním z jejich nejvyšších bohů – opřeným hadem Quetzalkoatlem, který byl podle starých proroctví vyhnán a nyní se znovu

²⁴¹ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 85.

²⁴² GINZBURG, C. *Mocenské vztahy. Historie, rétorika, důkaz*, s. 79–80.

²⁴³ Tamtéž, s. 81.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 84.

²⁴⁵ BREBEUF, J. Les relations de ce qui s'est passé au pays des Hurons. In: C. GINZBURG. *Mocenské vztahy. Historie, rétorika, důkaz*, s. 84.

vrátil. Tento akt ale znamenal pro Aztéky totální odevzdání se svému osudu, naprostý a bezmezný respekt vůči Cortézovi a jeho lidem, či spíše totální paralýzu. Neměli odpověď na to, proč se jejich bůh chová tak ničemně, proč má zcela jasnou snahu je zlikvidovat. Naopak španělské conquistadory jejich katolická víra ospravedlňovala ke všemu, čeho se na Aztécích dopustili.²⁴⁶ „Viděli je jako jakási divoká stvoření, v krajním případě je považovali za ďáblы, což jim dovolovalo páchat na domorodém obyvatelstvu naprostá zvěrstva, aniž by to jakkoli zatěžovalo jejich svědomí.“²⁴⁷ Psychoanalyticky orientovaný historik Gregorio Kohon dokonce podrobně rozebírá příčiny a důsledky tohoto kulturního šoku. Uvádí, že hrůzné nelidské praktiky byly používány již křižáky během svatých válek, ve kterých mimo jiných krutých praktik docházelo k opékání Arabů na ohni a jejich následná konzumace. Vše pod záštitou víry, která je ke konání těchto skutků vybízela a zároveň toto konání ospravedlňovala.²⁴⁸

Tzvetan Todorov si klade otázku, proč se vlastně Kolumbus vydal na cestu do neznámých končin. I přes mnohé indicie, ze kterých lze domýšlet, je zjevné, že ziskuchtivost objevitele Ameriky nebyla primárním důvodem jeho cesty: při realizaci cesty naopak nebylo vůbec jisté, zda nepůjde přímo o život. Jak ostatně upozorňuje Todorov, Kolumbova odvaha nasednout na loď a plout do neznáma je přinejmenším hodna obdivu: „Vasco de Gama a Magalhães podnikli možná obtížnější cesty, ale věděli, kam jedou; přes všechnu sebejistotu nemohl Kolumbus vědět, zda na konci oceánu nečihá propast, to znamená pád do prázdna.“²⁴⁹ Je tedy možno říci, že Kolumbus disponoval jistou odvahou, pokud se vydal na cestu předpokládající takové životní ohrožení, jež mohla být nicméně posílena rovněž jeho značnou zbožností. Velkou nejistotu a možnost náhlé smrti mohla z mého pohledu u Kolumba zmírnit právě víra v Boha, který nad ním bude držet ochrannou ruku.

Greenblatt ve svém bádání důsledně zkoumá setkání s jinakostí a hledá dobové stopy, které opětovně včleňuje do současného diskursu. Nejde ale o reprodukci dobové skutečnosti, nýbrž o nové znakové ztvárnění.²⁵⁰ „Je jím konceptualizace zřetele, nakolik je tato doba

²⁴⁶ ŠINDELKA, M. Kulturní nekrofilie a jiné deviace. In: V. Cílek (ed). *Tři svíce za budoucnost. Návody a nápady jak přežít konec světa*, s. 62–63.

²⁴⁷ ŠINDELKA, M. Kulturní nekrofilie a jiné deviace. In: V. Cílek (ed). *Tři svíce za budoucnost. Návody a nápady jak přežít konec světa*, s. 62–63.

²⁴⁸ KOHON, G. In: Perelberg, R. J. *Time and Memory*. London: Karnac Book, 2007. In: V. Cílek (ed). *Tři svíce za budoucnost. Návody a nápady jak přežít konec světa*, s. 63.

²⁴⁹ TODOROV, T. *Dobytí Ameriky*, s. 16.

²⁵⁰ PAPOUŠEK, V & BÍLEK, P., A. *Cosmogonia*, s. 26.

přítomna právě v tušeném, v nepřítomném, v aporiích, ve vynechávkách, ve skrytém a nedostupném či nezasazitelném.²⁵¹

Greenblatt se zamýšlí nad tím, jak důležitá je reprezentace, která může velmi výrazně pozměnit či naopak přesně vystihnout podstatu daného faktu, existující reality. „Žádná určitá reprezentace není pouze odrazem či produktem společenských vztahů, ale je společenským vztahem sama o sobě, je propojená s poznáním skupiny, s hierarchickým uspořádáním, s její rezistencí a konflikty, které existují pouze v jiných sférách kultury, kde reprezentace obíhá.“²⁵² Z toho tedy lze usuzovat, že reprezentace mají skutečně hybnou sílu a jsou schopny měnit či utvářet zvyky, společenské struktury, stupeň oblíbenosti činností, hierarchii společnosti. Jejich moc je, slabě vyjádřeno, nezanedbatelná. Reprezentace tak mohou být i velmi zneužitelné, jejich působení se může odehrávat ve smyslu pozitivním, ale i negativním. Greenblatt se ptá, zda od sebe oddělovat reprezentace a samotnou skutečnost či je nerozdílně spojit dohromady. „Domnívám se, že zrušit rozdíl mezi reprezentací a skutečností je teoretický omyl a praktická hrubá chyba, nicméně zároveň je od sebe nemůžeme držet izolovány.“²⁵³

Historikové se snaží vysvětlit určitá historická fakta, ale v podstatě nejde o to, jakou tato fakta mají povahu, ale jakým způsobem jsou popsána, tedy důležitá je jejich reprezentace. Ta umožní ten který výklad faktu, ale ne jiný.²⁵⁴ „Většina historiografických sporů [...] se točí právě kolem toho, jaký lingvistický protokol má být použit k *popisu těchto* těchto událostí, a nikoli kolem toho, jaký systém vysvětlení má být aplikován na událost, aby byl odhalen jejich význam.“²⁵⁵ Z těchto zkušeností Stephen Greenblatt vychází, když jasně deklaruje potřebu opatrnosti, přísnosti a relevantnosti charakteristiky amerických Indiánů v případě reprezentace evropskými dobyteli Nového světa. Jak sám uvádí, sklon k tomu popsat co nejpříznivěji obraz amerických domorodců se nabízí velmi výmluvně. A opět se jedná o evropský názor, evropskou reprezentaci, zobrazení, popis Nového světa.²⁵⁶ Nabízí se tak otázka objektivnosti kterékoli reprezentace. Je vůbec možná objektivní reprezentace nové zkušenosti, něčeho pro člověka jinakého, bez zapojení vlastních zkušeností, zvyklostí rodu a společenských podmínek či náboženských dogmat doby, ve které byl vychován a žije? Každý spisovatel je ve svém díle určitým způsobem zobrazen, vkládá do něho své názory, svůj

²⁵¹ PAPOUŠEK, V & BÍLEK, P., A. *Cosmogonia*, s. 26.

²⁵² GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 17.

²⁵³ Tamtéž, s. 17.

²⁵⁴ WHITE, H. *Tropika diskursu*, s. 168.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 168.

²⁵⁶ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 18.

intelektuální rozhled, zohledňuje dobu, kde dílo vzniká, sociální podmínky, ve kterých představitelé děje žijí, je ovlivněn svou vírou, společenskými normami. Odpověď je tedy záporná, ale nikoli záporná v negativním slova smyslu. V reprezentacích čehokoli je potřeba zohlednit právě tuto subjektivitu.

Greenblatt zdůrazňuje, že mimetický kapitál byl významně posílen v době renesance vynálezem knihtisku. „Evropané, kteří se vypravili do Nového světa v prvních desetiletích po Kolumbově objevu, sdíleli složitou, plně rozvinutou a především mobilní technologii moci: psaní, navigační přístroje, lodě, válečné koně, bojové psy, efektivní výzbroj a smrtící zbraně včetně střelného prachu.“²⁵⁷ Objevení Ameriky bylo pro Evropu té doby limitní událostí a důvodem posunu vnímání světa a lidských možností.

Objevení Nového světa ve svých pracích reflektovali soudobí autoři. Mezi kritiky chování Evropanů v Americe patřil francouzský myslitel Michel de Montaigne. V eseji *Objev Nového světa* ve svém díle *Eseje* kritizuje kolonizátory, kteří se velmi pansky chovali k původním obyvatelům Ameriky, tehdy nazývané Indií. Kolonizátoři sami podle něho nenabídli nic dobrého, pouze chtěli domorodcům násilně vnutit své náboženství.²⁵⁸ Jejich snahou bylo přesvědčit je, že indiánská božstva jsou d'ábelská. „Indiánské modloslužebnictví tedy unese všechno: ospravedlnilo kolonizaci a s ní spojené drancování, vysvětlilo pokles počtu domorodého obyvatelstva.“²⁵⁹ Misionáři ve snaze učinit svá kázání před Indiány ještě působivějšími, demonstrovali přímo na sobě různá týrání za fiktivní provinění. Koncily v Limě v letech 1551 a 1567 dokonce ukládaly povinnost zničit indiánské svatyně a modly. Šlo tedy o nucenou christianizaci, která se neobešla bez obětí.²⁶⁰ Pravděpodobně také z těchto faktů vyplývala značná nadřazenost Evropanů kolonizujících americký kontinent.

Stephen Greenblatt v analýze chování Evropanů na Novém světě vychází mimo jiné ze spisu Thomase Harriota *A Briefe and True Report*. Harriot měl za úkol zmapovat území Virginie v Severní Americe. Právě prostota Indiánů ve srovnání s evropskou civilizací a kulturou umožnila uplatnit evropskou náboženskou nadřazenost a doslova „učinit pokus uvalit donucovací soubor náboženských přesvědčení.“²⁶¹ „V Harriotovi tedy nacházíme jeden z nejranějších případů významného fenoménu: ověřování hypotézy o původu a povaze

²⁵⁷ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 20.

²⁵⁸ MONTAIGNE, M. *Eseje*, s. 295–298.

²⁵⁹ DELUMEAU, J. *Strach na západě ve 14 – 18. století, Díl 2*, s. 82.

²⁶⁰ DELUMEAU, J. *Strach na západě ve 14 – 18. století, Díl 2*, s. 84–87.

²⁶¹ GREENBLATT, S. *Invisible Bullets*. In: S. Greenblatt. *Shakespearean Negotiations. The Circulation of Social Energy in Renaissance England*, s. 28.

evropské kultury a víry na tělech a duších Neevropanů, nebo obecněji řečeno necivilizovaných lidí.²⁶² Harriot uplatnil domněnku, že algonkinští Indiáni na něho působili jako jakási zjednodušená verze evropského člověka, přesně toto definuje jako minulost své vlastní civilizace.²⁶³ „V čase, kdy rovněž začala vadnout kukuřice z důvodů mimořádného sucha, se Indiáni obávali, že k tomu došlo proto, že se nám něčím znelíbili, a mnozí přicházeli a prosili, abychom se za ně a kukuřici pomodlili k Bohu Anglie.“²⁶⁴ Harriot připouští, že Indiáni v závislosti na bezmezném obdivu k evropské technologické převaze začali o sobě a o své víře pochybovat, začali se domnívat, že Evropany jejich Bůh miluje mnohem více. Nebyli schopni pochopit, jak mohly být určité věci vyrobeny, a tak pro ně bylo jednodušším vysvětlením myslet si, že zbraně, knihy, kompas, ale také schopnost psaní a čtení, jsou dílem božím.²⁶⁵

V analýze Harriotovy *Krátké a pravdivé zprávy* Stephen Greenblatt nastiňuje, jak víra, v tomto případě evangelický kolonialismus, je vůči sobě subverzivní. Subverze je tady vlastním důsledkem moci a podporuje její cíle.²⁶⁶ Evropané, v Harriotově spisu Angličané, ve snaze ovládnout domorodce, použijí, dá se říci lest, a Indiánům vnutí představu o tom, že jejich kukuřici nechal uschnout křesťanský všemocný Bůh. A Bůh nechá zemřít Indiány, kteří se postavili Evropanům.²⁶⁷ „Harriot ověřuje a zřejmě potvrzuje nejradikálnější subverzivní hypotézu v jeho kultuře o původu a funkci náboženství tím, že své náboženství – s jeho silnými nároky na transcendenci, jedinou pravdu, nevyhnutelnou donucovací silou – vnutí jiným.“²⁶⁸ Stephen Greenblatt zdůrazňuje, že v renesančních textech vnímáme jako subverzivní věci takové, které nejsou subverzivní pro nás, „které neznamenaají žádnou hrozbu pro řád, podle něhož žijeme a přidělujeme zdroje.“²⁶⁹

Peter Burke zmiňuje v eseji s názvem *Rytířství v Novém světě* přenos kulturních zvyků mezi kontinenty. Křesťanské mise nejen, že přinesly do Ameriky novou víru, s nimi přišel i evropský hodnotový systém a příběhy, které s ním byly svázány. A tak byly v Novém světě

²⁶² GREENBLATT, S. Invisible Bullets. In: S. Greenblatt. *Shakespearean Negotiations. The Circulation of Social Energy in Renaissance England*, s. 28.

²⁶³ Tamtéž, s. 28.

²⁶⁴ HARRIOT, T. A brief and True Report. In: *Shakespearean Negotiations. The Circulation of Social Energy in Renaissance England*, s. 28..

²⁶⁵ GREENBLATT, S. Invisible Bullets. In: S. Greenblatt. *Shakespearean Negotiations. The Circulation of Social Energy in Renaissance England*, s. 28.

²⁶⁶ Tamtéž, 33–34.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 30.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 30.

²⁶⁹ GREENBLATT, S. Invisible Ballets. In: S. Greenblatt. *Shakespearean Negotiations. The Circulation of Social Energy in Renaissance England*, s. 39.

implementovány rytířské příběhy.²⁷⁰ Zda četl rytířské romány přímo Kryštof Kolumbus není zřejmé, nicméně v knihovně jeho syna Fernanda se knihy s takovou tematikou našly.²⁷¹ Vyplývá to ze zmínek v dopisech, které psal Cortéz.²⁷² V mnoha svědectvích dominikánských mnichů, působících v rámci misí v Americe, byly například ženské bojovnice místních kmenů vypodobňovány jako vysoké a bledé ženy, vyzbrojené luky a šípy a žijící v samostatných vesnicích.²⁷³ Tímto velmi svérázným a bájným způsobem byly reprodukovány popisy Nového světa, ze kterých pak vyrůstaly mýty o poněkud monstrózních rasách. Svým dílem přispěl i Kolumbus, když poslal zprávu, že v Indii žijí Amazonky.²⁷⁴ A poněvadž Evropa neměla jiná svědectví, než ta, která mohli podepsat pouze muži, kteří se výprav do Nového světa zúčastnili, šířila se Evropou svědectví, která podporovala mínění, „že Nový svět je místem, kde se evropské rytířské příběhy stávají skutečností.“²⁷⁵ Na základě těchto faktů je tedy nutno velmi ocenit názory některých Evropanů, jako byli třeba Michele de Montaigne, kteří se na základě svého úsudku, snad vzdělání, snad intuice, postavili otevřeně vůči těmto pověrám a dalším zkušenostem a chování Evropanů v Americe.

4.2 Bartolomeo de Las Casas a Michel de Montaigne; jejich reflexe událostí v Novém světě

Dílo *Apologetica historia* dokončil dominikánský mnich a misionář Bartolomeo de Las Casas v roce 1559 po mnohaletém výzkumu a sepisování. Las Casas byl hluboce zaujat významem imaginace v náboženských představách. Své dílo ale interpretoval novým způsobem, totiž prostřednictvím popisu amerických náboženství v jejich společenském, kulturním a historickém kontextu, jakož i podrobným zkoumáním vlivu démonů a ďábla na imaginaci nejen v Americe, ale také ve starověkém Středomoří a tehdejší Evropě.²⁷⁶

Především je známé jeho dílo o popisu chování Evropanů v Americe. Kruté praktiky španělských dobyvatelů v Novém světě reflektované mnichem Bartolomeem de Las Casas posílily tzv. černou legendu.²⁷⁷ „Tu lze v obecné rovině charakterizovat jako negativní názory

²⁷⁰ BURKE, P. *Variety kulturních dějin*, s. 143.

²⁷¹ Tamtéž, s. 144.

²⁷² Tamtéž, s. 146.

²⁷³ BURKE, P. *Variety kulturních dějin*, s. 146–147.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 147.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 147.

²⁷⁶ MACCORMACK, S. *Demons, Imagination, and the Incas*, University of California Press, Representations, 1991, č. 33, s. 138.

²⁷⁷ ČERNÁ, J. *Dos o más Espanas? Polemika (nejen) o španělské vědě a filosofii*. In: J. Černá, *Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků*, s.13–15.

a představy týkající se vlastností španělského národa a jeho úlohy v dějinách.²⁷⁸ Ve svém díle *O zemích Indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější* líčí Španěly jako ukrutné vyhladovělé vlky, tygry a lvy, v opozici jsou vykresleni Indiáni jako mírné ovečky.²⁷⁹ „Pacholátka rvali za nohy od prsů matek, a jejich nevinné hlavy tříštili o skály; jiné zase, nikoli bez žertovných poznámek, do řek pozpátku vrhali.“²⁸⁰ Indiány líčí ve své knize jako mírumilovné, pokorné, upřímné a věrné bytosti.²⁸¹ Kritiky se španělským dobyvatelům dostalo i od renesančního myslitele Giordana Bruna, který jejich chování popisuje ve svých *Dialogích*. „Moderní Tifydové²⁸² objevili způsob, jak rušit mír jiných národů, jak surově vyhladit domácí bohy cizích zemí, jak smísit to, co příroda rozlišila, jak znásobit chyby obchodním stykem, připojovat k sobě neřesti různých plemen, násilím šířit nové hlouposti a vyvolat neslýchané šílenství tam, kde nebylo.“²⁸³

Kromě popisu krutostí Španělů Las Casas pečlivě studoval také indiánskou mytologii. Mnoho Evropanů v 16. století věřilo, že hvězdy se pohybují po svých drahách důsledkem andělské inteligence, tedy neviditelné duchovní energie. Démoni zastupovali rovněž neviditelnou energii, ale byli zlí, špatní a hříšní, byli stálou aktivní a zároveň negativní silou vesmíru. Podle Bartolomea de Las Casas porozuměli Indiáni něčemu z této síly, neboť ve svých mýtech vyprávějí o době ještě před stvořením světa a o svém stvořiteli Viracochovi a jeho synovi Taguapica Viracochovi, který otci ve všem odporoval. Zatímco otec dělal lidi dobrými, jeho syn naopak. To otce nakonec rozlítilo natolik, že hodil syna do moře, aby tam zemřel strašlivou smrtí.²⁸⁴

Podle Bartolomea de Las Casas měl tento mýtus ale i jiný význam. Bible a její raní křesťanští obhájci v Evropě vypráví o síle a ničivosti ďábelské moci, ne však tento andský mýtus. Vyvoláváním démonů proměnili faraónovi kouzelníci pruty v hady; pro demony, jak vysvětluje Las Casas, nahradili pruty shnilou a odpornou látkou, z níž se hadi zrodili. Podněcování magickými rituály, démoni pohybovali vzduchem, mraky a blesky a rozpoutávali tak bouře. Jindy se démoni objevovali v přestrojení za mrtvé a mluvili jejich

²⁷⁸ ČERNÁ, J. Dos o más Espanas? Polemika (nejen) o španělské vědě a filosofii. In: J. Černá, *Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků*, s.13–14.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 15.

²⁸⁰ LAS CASAS, B. *O zemích indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*, s. 24–25.

²⁸¹ ČERNÁ, J. Dos o más Espanas? Polemika (nejen) o španělské vědě a filosofii. In: J. Černá, *Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků*, s. 15.

²⁸² Tifys byl kormidelník na bájně lodi Argo plavící se pro zlaté rouno.

²⁸³ BRUNO, G. *Dialogy*, s. 36.

²⁸⁴ MACCORMACK, S. *Demons, Imagination, and the Incas*, University of California Press, Representations, 1991, č. 33, s. 138.

hlasy, jak bylo podle Ciezy, jehož Kroniku Las Casas četl, pozorováno v Andách. Ani mnohé výklady Knihy králů se nemohly shodnout, zda čarodějnice z Endoru vyvolala ducha proroka Samuela, aby mluvil k Saulovi, nebo zda to byl démon přestrojený za Samuela.²⁸⁵

V antickém Středomoří démoni mluvili dvojznačně v přestrojení za mrtvé nebo z dutin soch a ovládali tak lidské bytosti. Když se před nimi objevil kříž, dali se na útěk, proto není překvapením, že je lze nalézt v tak velkém počtu v obou částech Ameriky. Las Casas slyšel od očitého svědka, jak dominikán Pedro de Cordoba vymítal jednoho takového ďábla z mladého indiánského kněze v Parie. Než byl démon z těla vyhnán, prohlašoval, že vezme duši svého oddaného stoupence na nějaké „příjemné a úchvatné místo“, ale kněz démona přinutil k přiznání. Ten mu řekl, že cílovou destinací těchto duší je ve skutečnosti peklo. Ani lest, které se dopustil had na Adamovi a Evě v ráji, nebyla ničím jiným. Všudypřítomnost démonických iluzí a klamů v antické i moderní Evropě a v Novém světě znemožnila interpretaci a hodnocení indiánské imaginace jako náchylnější k chybám a omylům, jako dětinštější v porovnání k imaginaci Evropanů. Bezbrannost vůči démonickým preludům a modlářské uctívání, podporované demony, bylo naprosto totožné jak pro Ameriku, tak i pro Evropu. Tímto vysvětlením situace se Las Casas odvolával, stejně jako Augustýn, na „tajné soudy Boha, kterých je mnoho, ale žádný z nich není nesprávný“. Las Casas tím jasně deklaruje, že není rozdílu mezi náboženstvím amerických indiánů a náboženstvím Evropanů.²⁸⁶ Jednoznačně se neztotožňuje s evropským nadřazeným přístupem a svévolnou dominancí.

Casas byl jistě velkým obdivovatelem a příznivcem Kryštofa Kolumba, ačkoli v zásadě byl velmi plamenným žalobcem conquistadorů. Ale v případě reflexe hodnocení Kolumba provedl výjimku. Důvodem mohla být osobní sympatie či nazírání na osud objevitele Ameriky s pardonem k jeho tragickému osudu. Kolumbus byl ale vždy líčen jako opravdový šířitel víry.²⁸⁷

Las Casas měl podle Anthonyho Pagdena za to, že jeho argumenty na politická práva Indiánů a jejich nenapadnutelný status člověka jsou správné. Jeho názory vyplývaly z neotomismu. Je potřeba zdůraznit, že na počátku svého působení v Americe byl Las Casas

²⁸⁵ MACCORMACK, S. *Demons, Imagination, and the Incas*, University of California Press, Representations, 1991, č. 33, s. 138. .

²⁸⁶ MACCORMACK, S. „*Demons, Imagination, and the Incas*“, University of California Press, Representations, 1991, č. 33, s. 139.

²⁸⁷ KAŠPAR, O. Snílek, básník nebo obchodník. In: C. Lollis. *Život Kryštofa Kolumba*, s. 283.

knězem a kolonistou zároveň. Byl možná citlivější a mírnější než ostatní, ovšem je nutné připustit, že byl jedním z těch, kteří využívají pracovní sílu Indiánů.²⁸⁸

Proměna Bartolomé de Las Casase v toho, kdo hájí práva Indiánů, je srovnatelná s konverzí svatého Pavla. Nešlo ale o setkání s božským zjevení, jak tomu bylo u Pavla při cestě do Damašku, nýbrž Casase oslovil text Ecclesiasticus, se kterým se seznámil při přípravě na velikonoční kázání. Tento text jej přivedl k uvažování o tom, jak silně Indiáni trpí.²⁸⁹

Las Casas tvrdil, že představy a vnímání Boha vznikají v každém jednotlivci.²⁹⁰ Opět se tady ztotožňuje v podstatě s Augustýnem, který sám svým životem potvrzuje, jak odlišná je cesta k Bohu, každý ji podstupuje jiným způsobem. Vnímání Boha Casas podmiňuje kulturou a politickým uspořádáním společnosti daného jednotlivce. Náboženství nemůže být chápáno v izolaci, mimo svůj historický a společenský kontext.²⁹¹ Tento názor lze považovat za korespondující s názory historiků či religionistů dvacátého století.

Tím, že Las Casas stanovil, že démoni ovlivňovali představy jednotlivce, bylo možné pátrat po dalších faktorech, které, jak zjistil již Aristoteles, podmiňovaly pět smyslů, imaginaci, a tedy i mysl. Las Casas tvrdil, že Indiáni jsou stejně cudní a střídmi jako „svatí otcové na poušti“, zatímco díky podnebí v Novém světě mají jeho obyvatelé přirozenou duševní rovnováhu, mírnou povahu a harmonické působení vlastností duše. Zvyky a obyčeje jedince byly jasně zřetelné ve společnosti i v historickém vývoji společnosti. Las Casas analyzoval společnosti amerických Indiánů podle kritérií Aristotelovy Politiky, aby ukázal, že růst kulturní a politické sofistikace šel ruku v ruce se stále více kultivovanými teologickými myšlenkami. Náboženství incké říše bylo jen jedním z mnoha příkladů, které Las Casas zpracoval. Viracocha, božský stvořitel, jehož Inkové nadřazovali nad menší regionální božstva, se v mnohém blíží Bohu tak, jak se vyjevuje v Písmu. A božské Slunce Inků nebylo uctíváno jako Bůh, ale jako „nejdůležitější stvoření Boží“.²⁹² Zde je jedno z vysvětlení, proč dominikánský mnich s Indiány sympatizoval, proč se postavil na jejich obranu.

²⁸⁸ PAGDEN, A. „Text and Experience in the Writing of Bartolomé de Las Casas“, University of California Press, Representations, 1991, č. 33, s. 150–151.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 152.

²⁹⁰ MACCORMACK, S. „Demons, Imagination, and the Incas“, University of California Press, Representations, 1991, č. 33, s. 138–140.

²⁹¹ Tamtéž, s. 139–140.

²⁹² MACCORMACK, S. „Demons, Imagination, and the Incas“, University of California Press, Representations, 1991, č. 33, s. 139–140.

Apologetica historia položila potřebné základy k uvažování o amerických náboženstvích jako o (kromě jiného) kulturních fenoménech, které lze studovat nezávisle na křesťanských teologických přesvědčeních. Las Casas trval na podmíněnosti imaginace morálními dispozicemi jedince, společenským a kulturním prostředím a směřoval k pojetí imaginace oproštěné od démonů.²⁹³

Bartolomeo de Las Casas sice chování Evropanů odsuzuje, na jejich obranu ale uvádí, že museli disponovat značnou odvahou, když podnikli dlouhou cestu do neznáma.²⁹⁴ Jeho kniha *O zemích indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější* je vedle Kolumbových deníků jedním z mála literárních dokladů přímého svědka událostí v Novém světě.

Stephen Greenblatt se ve své analýze doby objevování Nového světa snaží udržet odstup a nenechat se ovlivnit emočními dobovými reakcemi na tuto realitu, jak již bylo řečeno.²⁹⁵ „Byl jsem opatrný, abych nebral nic z toho, co Evropané napsali či zobrazili, jako přesný a spolehlivý popis zemí Nového světa a jejich obyvatel.“²⁹⁶ Podle něho dle dobového popisu nelze usuzovat na zřejmé pravdy o domorodcích, ani vykreslit bezcitného Evropana, ačkoli připouští, že při této strategii by byla téměř jistě zajištěna emoční čtenářská pozitivní odezva. Popisy dané doby Evropany, slovy Greenblatta, podhalují pouze a jen způsoby evropské reprezentace té doby.²⁹⁷

Michele de Montaigne komentuje dění na Novém světě. „Tolik měst srovnaných se zemí, tolik vyhlazených národů, tolik milionů lidí porubaných mečem, nejbohatší a nejkrásnější světadíl rozvalený pro přisun perel a pepře: věru, bezzudná vítězství.“²⁹⁸

Michele de Montaigne se, jak sám píše, „spokojil“ s popisem Nového světa prostřednictvím svého sluhy. „Ten člověk, kterého jsem měl, byl tvor prostý a neotesaný, což je vhodnou podmínkou, aby se jeho svědectví stalo důvěryhodným“²⁹⁹ Greenblatt jeho volbu chápe jako snahu interpretovat co nejdůvěryhodněji události v Novém světě. Prostý člověk totiž podle něho nemá ambice překrucovat či pozměňovat realitu, události popisuje suše a

²⁹³ MACCORMACK, S. „Demons, Imagination, and the Incas“, University of California Press, Representations, 1991, č. 33, s. 141–142.

²⁹⁴ LAS CASAS, B. *O zemích indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*, s. 172.

²⁹⁵ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Objevení Nového světa*, s. 18.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 18.

²⁹⁷ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Objevení Nového světa*, s. 18.

²⁹⁸ MONTAIGNE, M. *Eseje*, s. 297.

²⁹⁹ MONTAIGNE, M. *Eseje*, s. 238.

prostě. Nemá žádné tendence vstupovat mezi objekt, který popisuje, a reprezentaci tohoto objektu.³⁰⁰

Jak již bylo konstatováno, reakce na objevení Nového světa byly zřejmé jak v době renesance, tak v době současné. Stephen Greenblat se mimo jiné soustředil právě na objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem. Strukturalista Tzvetan Todorov zvolil stejné téma jako stěžejní k jedné ze svých knih *Dobytí Ameriky. Problém druhého*. Věnuje se rozboru období 100 let od objevení Ameriky na základě teze „objevování druhého“. O několik století dříve téma objevení Ameriky a jinakosti původních obyvatel oslovilo renesančního francouzského filosofa Michela de Montaigne, který téma zachytil na základě dobových názorů a literatury a ve svých *Esejích* se postavil na stranu Indiánů.

Renesanční filosof Michel de Montaigne o domorodcích Nového světa píše s pokorou jako o lidech, kteří ani v nejmenším nezaostávají za Evropany.³⁰¹ Nesnaží se prezentovat krásy a divy nové země, tak jak to dělal Kolumbus, spíše uvažuje o tom, co vlastně Nový svět nabízí, čím Evropu může obohatit. Jednou z nejvýznamnějších pasáží jeho eseje O kanibalech je popis, ve kterém Montaigne vyzdvihuje bezprostřednost domorodců: „Ani slova, jež označují lež, zradu, přetvářku, lakomství, závist, pomluvu, odpuštění, nebyla tu nikdy slýchána.“³⁰² Tento utopistický popis nakonec inspiroval Rousseaua v jeho úvahách o ušlechtilých divoších a stal se terčem posměšků ve 2. dějství Shakespearovy *Bouře*.³⁰³ „Nohy to má a ploutve jako ruce. A je to teplý, no ne! Dám průchod svému mínění, stejně je už k neudržení: to není ryba, ale ostrovan, do kterýho právě prásknul blesk.“³⁰⁴ Analýze Shakespearovy *Bouře* se v tomto kontextu věnuje rovněž Greenblatt. Ten chápe *Bouři* jako velký literární počín. Poznámky Hakluyta tu reprezentují historická fakta, nejde o pouhou fantazii či přitažlivé jazykové ztvárnění.³⁰⁵ Shakespeare se tady podle Greenblatta nezdráhal podpořit a ještě podnitit evropskou představu o divochovi; Kaliban je vším, jen ne ušlechtilým divochem, tedy v interpretaci Shakespeara je znetvořený chlípík, ďábelsky se smějící pijan, nepoddajný, vzdorovitý, ďábelský muž. Všechny postavy vystupující ve hře jsou zpodobněny bez zbytečných ozdob a identifikačních znaků své kultury. Pokud připustíme, uvažuje Greenblatt, že *Bouře* nastavuje zrcadlo anglickému království, Shakespeare by se zde představil jako hluboce rozkolísaný právě v tom, že využívá reflektovaný obraz jako jeho

³⁰⁰ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 174–175.

³⁰¹ MONTAIGNE, M. *Eseje*, s. 295–298.

³⁰² Tamtéž, s. 240.

³⁰³ Hoffmann 2002, <http://www.jstor.org/stable/823269>, citováno 22. 8. 2013.

³⁰⁴ SHAKESPEARE, W. *Bouře*, s. 44.

³⁰⁵ GREENBLATT, S. *Learning to Curse*, s. xi.

vlastní reprezentaci zkušenosti.³⁰⁶ Greenblatt se zde pokusil spojit historický a literární dokument, a to v nový, další fakta odhalující způsob interpretace.³⁰⁷

Kritické reflexi podrobili chování Evropanů jak Michel de Montaigne, tak i zmiňovaný Bartolomé de Las Casas. Ten při zpětném pohledu na to, jak se v Americe chovali Španělé, napsal: „Jaké škody a neštěstí sklídí koruna Kastilie a Leónu, a pak i celé Španělsko, za tato pustošení Ameriky. [...]. A pochybností není, že pro hříchy, které jsou páčány v těchto krajinách, Bůh (jak mě písma svatá učí a bezpečně naučila) hrozným trestem a odvetou a snad úplnou zkázou Španělsko navštíví a ztrestá.“³⁰⁸ Casas jako věřící, který původně přijel obracet Indiány na křesťanskou víru, byl očitým svědkem doby obsazování Nového světa Španěly a ve shodě s Michelem de Montaignem měl za to, že domorodé obyvatelstvo svou inteligencí za Evropany nijak nezaostává: „Lidé tito nadáni jsou myslí bystrou a učenlivou; lid jest učenlivý a veškeré vzdělanosti schopný a k přijetí svatého našeho katolického náboženství velezpůsobilý; a nikoliv také nešikovný v přijímání dobrých mravů, neboť tolika překážkami jako ostatní lidský rod od nich odváděni nejsou.“³⁰⁹ Citovaná Casasova kniha *O zemích Indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější* je popisem hrůz na Novém světě. V ní se nicméně neobjevuje žádné konkrétní jméno některého z conquistadorů, ať už je to Pizzaro či Cortéz. „Je v tom cosi až ponurého. Připomíná to starý Egypt, kde velký zločinec byl odsouzen k tomu, že nikdy nebyl.“³¹⁰ Žádného mírumilovného zacházení se nedostávalo ani dětem či matkám. „Křesťané potkali Indiánku nesoucí v náručí dítě, jež právě kojila; a jelikož pes, kterého měli s sebou, byl hladový, vyrvali dítě matce z náruče a živé je hodili psovi,“ tak popisují v roce 1519 historiku dominikáni ve zprávě pro pana de Chièvres, ministra Karla I.³¹¹

³⁰⁶ GREENBLATT, S. *Learning to Curse*, s. 32–35.

³⁰⁷ Tamtéž, xi.

³⁰⁸ LAS CASAS, B. *O zemích indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*, s. 131–132.

³⁰⁹ LAS CASAS, B. *O zemích indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*, s. 20.

³¹⁰ Tamtéž, s. 207.

³¹¹ TODOROV, T. *Dobytí Ameriky*, s. 164.

5. ZÁVĚREČNÁ KOMPARACE ODLIŠNÝCH HISTORICKÝCH POHLEDŮ NA OBJEVENÍ AMERIKY

Casas i Greenblatt shodně hodnotí Kolumbovy názory jako absenci jakékoli schopnosti či snahy Indiánům porozumět. Kolumbus si zkrátka veškeré výroky Indiánů (jejichž význam ale nezná) přizpůsobí k „obrazu svému“; neusiluje o zkoumání, pochopení či rozumění. Může působit až komicky anebo také jako velká arogance moci, když Kolumbus v jednom ze svých dopisů uvede „y no me fué contradicho“, tedy volně přeloženo „nenarazil jsem na odpor“. Jak by mohl někdo odporovat něčemu, čemu nemůže kvůli neznalosti jazyka rozumět. Kolumbus tuto situaci dokonce glosuje slovy: „pokud by měl kuň co říci, promluvil by.“ Tím se vlastně přiznává k tomu, že domorodce nevnímá jako lidské bytosti (tj. jako Evropany), není proto potřeba ani není žádoucí jim cokoli vysvětlovat či nějakým způsobem s nimi vyjednávat.³¹²

Srovnáním názorů Michela de Montaigne a Stephena Greenblatta je možné dojít k závěru, že oba měli na počínání Kryštofa Kolumba a Evropanů vůbec podobný názor. Greenblatt se kritiky chápe na základě metody nového historismu. Noví historici se zabývají nejen kronikářskými záznamy, teologickými traktáty či vědeckými pracemi, ale snaží se na svém literárním poli propojit odborné texty minulosti s krásnou literaturou, s hudebními díly, třeba i s intimními dopisy daného autora, s deníky. Stranou nezůstávají ani státnické projevy, předpisy, zákony, dokumenty, dá se říci, že využívají celé archivy.³¹³ Tím jaksi ožívují dřívější pevně danou až zkostnatělou interpretaci historie. Nabízí tak pro člověka 21. století zajímavější a pro něho více pochopitelný pohled na historické události a historické osobnosti. Při tomto hledání využívá třeba anekdotu, účtenku z hotelu či dějepisný traktát. Právě tímto způsobem nový historismus interpretaci dějin zlidšťuje a činí ji přístupnou širokým intelektuálním vrstvám.

Michel de Montaigne i Stephen Greenblatt, ačkoli je dělí několik století, jiná kulturní či společenská pravidla, odsuzují panovačnou evropskou morálku. Jazyk a jazykový projev zajímají oba dva filosofy, Montaigne spíše po stránce auditivní, obdivuje zvukomalbu jazyka Indiánů. Greenblatt se soustřeďuje na řečové akty, na reprezentaci moci. Montaigne vycházel z dobových pramenů a jeho názory nebyly podepřeny žádnou konkrétní metodou. Vycházely čistě z jeho lidského přístupu, z jeho názorů na morálku. Ty si mohl dovolit interpretovat,

³¹² GREENBLATT, S. Podivuhodná vlastnictví. Zázraky nového světa, s. 76.

³¹³ PROCHÁZKA, M. In: S. Greenblatt, *Podivuhodná vlastnictví: zázraky Nového světa*, s. 225.

poněvadž jeho společenské postavení poměrně bohatého muže ho nikterak neszazovalo nutnou loajalitou či příslibem mlčenlivosti ohledně určitých témat. Greenblatt se v této souvislosti zamýšlí nad rolí prostředníka ve své stejnojmenné eseji. Do Evropy byli posíláni domorodci jako důkaz toho, co Evropané objevili v Novém světě. Zajatý domorodec byl pak malován, důsledně popisován, balzamován, vždy ale ryze evropským způsobem reprezentace.

Je třeba připomenout, že motiv údivu není ale typický jen pro Indiány, často je přítomný v mnoha evropských reprezentacích v případě setkání se silným zážitkem. Greenblatt toto nazývá „anestetizací estetikou“, při které jde o to „zlomit pomocí estetická podivuhodnou moc divožského rituálu“.³¹⁴

Jak u Todorova, tak u Greenblatta je patrné, že oba vycházejí ve svých dílech z jazykových projevů člověka, z toho, jak jazykově interpretuje svět okolo sebe, jak myslí, uvažuje a své názory převádí do jazykového projevu. Každá doba nějakým způsobem pojmenovává věci, události, vztahy. Todorov objevování Nového světa nazývá „objevování druhého“. O době objevení Ameriky vypráví příběh, narativní princip je mu stejně vlastní jako Greenblattovi. Oba vnímají vystoupení Kryštofa Kolumba v Americe jako počín přivlastnění si, odcizení, nadřazení se druhému, jako reprezentaci autoritativní jistoty. Greenblatt má ale námitky vůči jeho tvrzení, že zásadním kulturním rozdílem mezi Američany a Evropany byla absence písma. Podle něho Todorov naprosto snižuje význam mayského a aztéckého písma. A také Evropany chápe jako silnější a vývojově výše díky znalosti písma. S tímto Todorovovým názorem Greenblatt ostře polemizuje. „Triumf Španělů v sobě skrývá prokazatelný jazykový prvek [...], ten však nesouvisí s ovládnutím písma, ale s nedostatkem kvalitních tlumočnicků.“³¹⁵

Celý kontakt Evropanů s domorodci je v podstatě kontakt reprezentací.³¹⁶ Sřet těchto reprezentací se v Americe šestnáctého století vyznačoval značným neporozuměním a dezinterpretací. Tak i Kolumbus si jinaké v Novém světě přivlastnil. Greenblatt vychází při výkladu sřetu dvou odlišných kultur ze skutečnosti, že texty, které se z dané doby dochovaly a popisují tehdejší realitu, jsou neprůhledné, tj. není možné jejich prostřednictvím dospět ke konečné historické pravdě. Historické texty rovněž obsahují různé diskurzy a strategie, často je těžké jednoznačně určit, kam vlastně autor textu směřuje a jakou událost či názor chce sdělit. Může k tomu použít i skrytou formu, kdy sděluje ústy někoho jiného to, co má sám na

³¹⁴ PROCHÁZKA, M. In: S. Greenblatt, *Podivuhodná vlastnictví: zázraky Nového světa*, s. 232.

³¹⁵ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 23.

³¹⁶ Tamtéž, s. 144.

mysli. Příkladem je právě Montaignova esej O kanibalech, kde autor využívá možnost prostředníka v podobě domorodce, který promlouvá jeho řečí, interpretuje jeho myšlenky. Zároveň při popisu jinakého – konkrétně lidojedství - Montaigne využívá srovnání s chováním Evropanů a tak dochází k nepřímé reprezentaci. Greenblatt také upozorňuje na to, že mnohé texty musíme číst velmi pozorně a pečlivě hledat jemné náznaky, kterými sdělují. V textech napsaných v období objevování Ameriky je patrná autoritativnost textů. Ale není to výlučně záležitost pouze tohoto období, často byly texty autorizovány katolickou církví, univerzitami či novodobými státy.³¹⁷ Příkladem těchto interpretací jsou texty jak kněze Bartolemea de Las Casase, tak Kryštofa Kolumba.

V novodobé historii jsou dnes zdánlivě zcela jinak posuzovány texty a diskursy. Vše by mělo být stále podrobena zkoumání, historická věda, filosofie a všechny další obory lidské činnosti stále míří dopředu, zdokonalují se, poučují se z minulosti a tak vytvářejí i budoucnost. Fernand Braudel toto přesně definuje ve své knize *Dynamika kapitalismu*: „Historická věda musí začínat stále znovu, stále znovu se utváří a překonává. Její úděl je stejný jako úděl všech společenských věd. Nevěřím proto, že by dějepisné knihy, které píšeme, platily na dlouhá desetiletí. Neexistuje kniha napsaná jednou provždy, a všichni to víme.“³¹⁸ Právě Greenblattovo novohistorické uchopení reality a historie je tvůrčí svým pojetím, otevřené novým výkladům minulosti umožňující významně využít mezioborové bádání. Nejde při tom o „přepisování“ historie, ale umožňuje svým otevřeným přístupem a různým úhlům pohledu hledět na historii moderní optikou 21. století.

Je potřeba dodat, že právě subjektivní úhel pohledu hraje v interpretaci velmi důležitou roli. A nelze ji nezhlednit právě v tématu historiografie. Historie jako taková nám zůstane dle mého názoru částečně zastřena – pokud nejde o historii nedávnou. Vždy nám bude někým zprostředkována a z pohledu současnosti bude vždy nazírána očima člověka 21. století. Přesto právě díky takovým představitelům literární vědy, jako je například Stephen Greenblatt, je možno nahlédnout do historie optikou blízkou člověku 21. století. Jeho pohled nám sice nedává jistotu naprosté věrohodnosti hodnocení té které doby, nicméně nabízí nový pohled na historii, která zaujme čtenáře napříč věkovým spektrem a bez zohlednění vyšší historické či literární odbornosti. Právě ta díla, která zasáhnou široké spektrum lidí (samozřejmě se zárukou relevantnosti bádání) mají velkou šanci na to, aby byla reflektována,

³¹⁷ PROCHÁZKA, M. In: S. Greenblatt, *Podivuhodná vlastnictví: zázraky Nového světa*, s. 233.

³¹⁸ BRAUDEL, F. *Dynamika kapitalismu*, s. 67.

diskutována a vážena na půdě akademické. Neméně důležitý je ovšem i názor laické veřejnosti, která bude způsobem práce S. Greenblatta vtažena do vědecké diskuze.

6. ZÁVĚR

Není vůbec jednoduché explicitně charakterizovat práci nových historiků, lze ji pouze interpretovat zorným úhlem jednadvacátého století. „Vidět minulost, jaká skutečně byla; vyvodit ji přímo z jejích spontánních, široce definovaných záznamů.“³¹⁹ Tak chápe práci novodobých historiků Trevor-Roper. Tedy definovat literaturu z literárních pramenů, z tradic národa, z mytologie, z výtvarných děl či z veřejných dokumentů.³²⁰ Výklad historie a historických souvislostí se stále mění, je stále v pohybu. Výklady historie jsou v podstatě výklady příčin těch či oněch historických událostí nazíraných očima současníka a přiblížení se pohledu člověka té doby. „Určitá reakce rozumu nebo senzibility není nikdy samozřejmá. [...] příčiny se v historii nepostulují o nic víc než v jiných vědních oborech. Hledají se...“³²¹

Interpretace historie ovlivňuje počínání člověka v dnešním světě. „Naše chápání, reprezentace, interpretace textů minulosti se vždy uskutečňuje skrze směr odcizení a přivlastnění, jako vzájemná konfrontace renesančního textu na jedné straně a našeho textu o renesanci na straně druhé.“³²² Vše, co historické dokumenty nabízejí a co lze z nich správně interpretovat, nikoli s patosem zatíženým dobovým, kupříkladu politickým diskursem, má přímý důsledek v dnešní každodenní realitě. Politická ideologie reflektovaná historiky tvoří současné dění, jen její obraz je zkreslený, zamlžený politickou či mocenskou agresí. To platí nejen pro humanitní obory, totéž se vztahuje i k vědě. „Dějiny, nebudeme-li je chápat jako pouhé skladiště biografí nebo chronologií, mohou způsobit rozhodující proměnu obrazu, který o vědě dnes máme.“³²³

Stephen Greenblatt chápe střet kultur na Novém světě jako střet reprezentací. Technologie reprezentace byly z části strategie moci, kterou Evropané uplatňovali. Ale tato setkání pak vytvářela reprezentace, které cestovaly zpět do Evropy a které měly dopad na evropskou kulturu. Jako umění nebo literatura jsou reprezentace nejen reflexí světa, stávají se totiž součástí lidského života. Kultura jako taková má schopnost být mobilní a zároveň soutěživá.³²⁴

³¹⁹ TREVOR-ROPER, H. Sir Walter Scott and History, *The Listener* 19, 1971, s. 226–227.

³²⁰ Tamtéž, s. 226–227.

³²¹ BLOCH, M. *Obrana historie aneb Historik a jeho řemeslo*, s. 165.

³²² MONTROSE, L. Literární studie o renesanci a předmět historie, s.

³²³ KUHN, T., S. *Struktura vědeckých revolucí*, s. 15.

³²⁴ ROBSON, M. *Stephen Greenblatt*, s. 98.

Jedním z rysů práce nových historiků, dle mého názoru velmi neotřelým majícím v sobě prvky svobodomyšlnosti a volnosti, je absence tvorby teoretického poučení, kritiky jiných škol či předznamenávání správné cesty odbornosti, ctnosti či výjimečnosti a neopakovatelnosti. Stephen Greenblatt podotýká, že to, co opravdu není v jejich zájmu a čemu se vždy chtěli vyhnout, jsou dlouhé důkladné analýzy, které „mizí v oblacích abstrakce.“³²⁵

S trochou nadsázky, pochybování, s jakýmsi „otevřeným koncem“, s možností volby názoru uvozuje Gallagherová a Greenblatt jednu ze svých knih. „Upřímně tedy doufáme, že nebudete schopni říci, jaký to všechno dává smysl. Kdybyste to dokázali, bylo by to naše selhání.“³²⁶ V tomto tvrzení je patrný určitý odstup nových historiků od své práce, je v něm obsažena možnost diskuse na dané téma, možnost nabídky jiných, pro ně přístupných diskusí. Konstatace, že nebude zřejmé to, zda práce nových historiků dává smysl, není Greenblattem chápána jako alibismus, ale z mého pohledu jako prostor pro vlastní názor, pro nazření daného problému či historické události z úhlu vlastní zkušenosti a vlastní žité skutečnosti. Kromě odborné a vysoce profesionální práce tak nabízí nový historismus i aktivní účast všech, kteří jsou ochotni vést diskusi či přinést cokoli, co by jejich pohled ozřejmilo či naopak mohlo vyvrátit. Nový historismus je směrem, který z mého pohledu reflektuje i vize budoucnosti jak literární vědy, tak globální budoucnosti vůbec: je to možnost vstoupit do odborné diskuse, dát prostor druhému, argumentací zpochybnit či upravit stávající argumenty.

Ráda bych v závěru prezentovala názor Petera Burkeho, který vnímá kulturní historii jako jakýsi překlad, transfer kultury minulosti do adekvátního jazyka současnosti. Důležité je podle něho zejména správně interpretovat jazyk dané kultury, jak doslovně, tak také metaforicky.³²⁷ „Cílem je učinit ‚jinakost‘ minulosti jak viditelnou, tak srozumitelnou.“³²⁸ A jak již bylo v diplomové práci reflektováno, je potřeba nazírat minulost nejen z pohledu současné doby, ale dokázat se také vcítit, napojit, doslova dopravit do daného časového období a na základě dostupných dobových materiálů snažit se ověřit své domněnky, pocity, cirkulace energií, na základě hledání stop minulosti převést minulost do žité současnosti. Nový historismus si klade za cíl uchopit minulost v její opravdovosti, která, jak noví historici připouští, může být i relativní.

³²⁵ GALLAGHER, C. & GREENBLATT, S. *Practising New Historicism*, s. 19.

³²⁶ Tamtéž, s. 19.

³²⁷ BURKE, P. *Variety kulturních dějin*, s. 200.

³²⁸ Tamtéž, s. 200.

Text podrobují noví historici nejprve analýze z hlediska její autonomní výpovědi, v rámci které se poukazuje na nejasná místa. Text je komparován se širokým polem dobových výpovědí.³²⁹ Nový historismus „pracuje s celou škálou od textu psaného a tištěného až po metaforický ‚text doby‘“.³³⁰

Tzvetan Todorov ve své knize *Strach z barbarů* píše, že nevyhnutelným faktem života každého jedince je začlenění do kultury své země, do kterého patří i fakt, že se rodíme do určitého jazyka. Každý jazyk je ustaven na základě určitého myšlení, určitých zděděných soudů, formuje v nás osobnost s určitými názory.³³¹ „Dítě si jej nemůže neosvojit, a toto chápání světa se dědí z generace na generaci.“³³² Odlišné bylo chápání světa Španěly, jinak jej viděli obyvatelé Nového světa. Do současnosti se nám ale nedochovalo z vnímání Indiánů téměř nic. Greenblatt toto nazývá oblastí ticha – „mlčení negramotných a těch, kteří sice gramotní byli, ale neměli příležitost, možnost ani motiv po sobě záznam svých myšlenek zanechat.“³³³

Dokumenty, které popisovaly situaci na Novém světě, nevnímá Greenblatt jako dosti věrohodné. Tvrdí, že každá jednotlivá národní kultura v raně moderní Evropě měla zcela specifický způsob vidění a popisu světa. Především setkání s lidmi, kterým nikdo nerozuměl, vzbuzovala v Evropanech údiv. Právě údiv se významně objevuje v prvotním diskursu Nového světa.³³⁴ „Neboť ve filosofii a umění této epochy hraje údiv rozhodující roli.“³³⁵

Greenblatt se chápe úkolu probádat reprezentační praktiky, které si Evropané do Ameriky přivezli a které pak využili k tomu, aby je představili svým krajanům. Sám své bádání po vzoru způsobu práce nových historiků stále podrobuje určitému skepticizmu, pramenícímu z nejistoty, zda je skutečně možné relevantně podat informace, jací skutečně američtí Indiáni byli. „Můžeme si být jisti pouze tím, že evropské reprezentace Nového světa nám sdělují něco o evropském způsobu reprezentace.“³³⁶

Hlavním cílem diplomové práce bylo ověřit hypotézu, zda Stephen Greenblatt přinesl nové analýzy jednání a chování Evropanů při objevování Ameriky. Podle mého názoru byla tato hypotéza potvrzena, jak je z textu práce zřejmé.

³²⁹ PAPOUŠEK, V. *Cosmogonia*, s. 24.

³³⁰ Tamtéž, s. 24.

³³¹ TODOROV, T. *Strach z barbarů*, s. 64.

³³² Tamtéž, s. 64.

³³³ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 173.

³³⁴ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 32–35.

³³⁵ Tamtéž, s. 30.

³³⁶ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 18.

Tak jako reprezentace cirkulují a jsou nazírány a chápány dobovým diskursem, tak i texty Greenblatt vnímá jako nestálé ve smyslu jejich výkladu. Jejich autorizace se mění – například Cortézova výprava je původně pouhou vzbouřeneckou bitvou, za několik století se na ni hledí jako na výjimečné vítězství nad barbarskou civilizací. Autorizace takového typu mohou být zástěrkou nad nepochopením a nepřiznáním osobní zodpovědnosti či viny.³³⁷

³³⁷ GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*, s. 233.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BARTHES, R. *Mytologie*. Praha: Dokořán, 2004. ISBN 80-86569-73-X.
- BEJBLÍK, A. *Shakespeare a dobrá královna Anna*. Praha: Vyšehrad, 1989. ISBN 80-7021-006-0.
- BÍLEK, A., P. *Hledání jazyka interpretace k modernímu prozaickému textu*. Brno: Host, 2003. ISBN 80-7294-080-5.
- BLOCH, M. *Obrana historie aneb Historik a jeho řemeslo*. Praha: Svoboda, 1967.
- BOLTON, J. *Nový historismus*. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-217-6.
- BRAUDEL, F. *Dynamika kapitalismu*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-193-7
- BROOKS, C. *The Well Wrought Urn*. New York: A Harvest Book Harcourt, Inc., 1975. ISBN-13: 978-0-15-695705-2.
- BURKE, P. *Co je kulturní historie*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-302-8.
- BURKE, P. *Variety kulturních dějin*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. ISBN 80-7325-081-0.
- ČERNÁ, J. (ed.) *Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2011. ISBN 978-80-261-0063-8.
- DARNTON, R. *Velký masakr koček a další epizody z francouzské kulturní historie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0862-0.
- DELUMEAU, J. *Strach na západě ve 14 – 18. století, Díl 2*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-208-9.
- DRAPELA, V., J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portal, 2008. ISBN 978-80-7367-505-9.
- EAGLETON, T. *Úvod do literární teorie*. Praha: Plus, 2010. ISBN 978-80-00-02587-2.
- FOUCAULT, M. *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann&synové, 2002.
- FOUCAULT, M. *Slova a věci*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1713-2.
- GADAMER, H., G. *Problém dějinného vědomí*. Praha: Filosofie, 1994. ISBN 80-7007-062-5.
- GALLAGHER, C. & GREENBLATT, S. *Practising New Historicism*. Chicago: University of Chicago Press, 2001. ISBN 0-226-27935-9.
- GEERTZ, C. *Interpretace kultur*. Praha: Slon, 2000. ISBN 80-85850-89-3.

GREENBLATT, S. *Learning to Curse*. New York. London: Routledge, 2007. ISBN 978-0415-77160-3.

GREENBLATT, S. Moc forem v anglické renesanci. In: J. Bolton, *Nový historismus*. Brno: Host, 2007. ISBN 978-80-7294-217-6.

GREENBLATT, S. *Podivuhodná vlastnictví. Zázraky Nového světa*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0861-8.

GREENBLATT, S. *Renaissance Self-Fashioning: From More to Shakespeare*. University of Chicago Press, 2005. ISBN 978-0-226-30659-9.

GREENBLATT, S. *Shakespearean Negotiations. The Circulation of Social Energy in Renaissance England*. University of California Press, 1988. ISBN 978-0-520-06160-6.

GREENBLATT, S. *William Shakespeare. Velký příběh neznámého muže*. Praha: Albatros, 2007. ISBN 978-80-00-01930-7.

HAMAN, A. *Kritické úvahy o západní literární teorii*. Praha: ARSCI, 2006. ISBN 80-86078-58-2.

HILSKÝ, M. (1976). *Angloamerická Nová kritika*. Praha: Univerzita Karlova, 1976.

HILSKÝ, M. *Když ticho mluví*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-306-2.

HILSKÝ, M. *Shakespeare a jeviště svět*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1857-1

HOLZBACHOVÁ, I. *Společnost – dějiny – struktury. Historický materialismus a škola Annales*. Praha: Akademia, 1988.

HOLZBACHOVÁ, I. *Filosofie dějin. Problémy a perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3593-5.

ISER, W. *Jak se dělá teorie*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1672-8.

JEMELKA, J. et al. *Cesty Kryštofa Kolumba*. Praha: Orbis. 1958.

KASTNEROVÁ, M. *Shakespeare a teorie interpretace*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2011. ISBN 978-80-261-0064-5.

LAS CASAS, B. *O zemích indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*. Praha: Lidová demokracie, 1954.

MONTAIGNE, M. *Eseje*. Praha: Odeon, 1996.

NUTTALL, A., D. *A New Mimesis. Shakespeare and the Representation of Reality*. New Haven – London : Yale University Press, 2007.

PAPOUŠEK, V. *Cosmogonia*. Praha: Akropolis, 2011. ISBN 978-80-87481-61-5.

ROBSON, M. *Stephen Greenblatt*. New York: Routledge, 2008. ISBN10:0-415-34385-2.

SHAKESPEARE, W. *Bouře*. Praha: Evropský literární klub a Euromedia Group, 2001. ISBN 80-7108-288-0.

SONTAGOVÁ, S. *Ve znamení Saturna*. Praha: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-119-1.

TODOROV, T. *Dobytí Ameriky*. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80-204-0582-8.

TODOROV, T. *Strach z barbarů*. Praha: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-111-5.

WELLEK, R. *Teorie literatury*. Olomouc: Votobia, 1996. ISBN 80-7198-150-8.

WELLS, S. *Věčný Shakespeare*. Praha: BB/art, 2002. ISBN 80-7341-405-8.

WHITE, H. *Tropika diskursu*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1123-5.

WHITE, H. *Metahistorie*. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-376-0.

Elektronické zdroje:

COHNOVÁ, D. Signály fikčnosti: naratologický pohled. *Aluze 1*, 2008,

Dostupný z URL http://www.aluze.cz/2008_01/06_studie_cohn.php, citováno 20. 8. 2013.

HOFFMANN, G. „Anatomy of the Mass: Montaigne’s cultural relativism, *Antropology Today*, 2002, sv. 117, č. 2.

Dostupný z URL <http://www.jstor.org/stable/823269>, citováno 22. 8. 2013.

JACKO, T.

[http://filosofiednes.ff.uhk.cz/index.php?journal=hen&page=article&op=viewFile&path\[\]=57&path\[\]=83](http://filosofiednes.ff.uhk.cz/index.php?journal=hen&page=article&op=viewFile&path[]=57&path[]=83), citováno 23. 2. 2014.

KOTEN, J. Willův svět. *Aluze*, 2007.

Dostupný z URL http://aluze.cz/2007_03/10_recenze.pdf, citováno 23. 2. 2014.

MACCORMACK, S. Demons, Imagination, and the Incas, *University of California Press, Representations* 1991, č. 33, speciální vydání The New World.

Dostupný z URL <http://www.jstor.org/stable/2928760>, citováno 15. 12. 2013.

PAGDEN, A. Text and Experience in the Writings of Bartolomé de Las Casas, *University of California Press, Representations* 1991, č. 33, speciální vydání The New World.

Dostupný z URL <http://www.jstor.org/stable/2928761>, citováno 24.3. 2014.

8. RESUME

The key topic of this diploma thesis is the interpretation of Renaissance and the discovery of the New World by Stephen Greenblatt. The main interest of this thesis is the attitude of New Historicists to this problem. In the thesis the attention is paid to the introduction of the literary-scientific environment at the time of the constitution of the New Historicism. The attitudes of Clifford Geertz, Hayden White, Annales School and other inspirational trends of the New Historicism are regarded.

Stephen Greenblatt, the founder of the New Historicism, devoted the majority of his life to the life and work of William Shakespeare. This topic is reflected in the thesis as well.

The main topic is the conquest of the New World and Stephen Greenblatt's opinion about it. Greenblatt observes the concurrence of two different cultures on the basis of speech acts or on the basis of the conflict of otherness. He wants to emphasize his disagreement with the contemporary opinions about these problems.

One topic engaged in this thesis is the magazine Representation and to this magazine related concept of representation. French philosopher Michel de Montaigne as well as Spanish Dominican monk Bartolomeo de Las Casas critically reflected the behaviour of Europeans in the New World. For Greenblatt, European representation are not relevant to the interpretation of the situation in the New World. He notices the supremacy of the European attitude towards Indians.

In the conclusion of the thesis ideas of Stephen Greenblatt and Renaissance philosophers are compared and the look in the contemporary literary-scientific practice.